

קונטרס

אאלפך חכמה

בלבבי משכן אבנה

אוצר האותיות

ערך בצר

תורה לשמה

תורת שעשועים

לא מונה כלל

נשמח לקבל הערות והארות,
וכן תוספות קצרות על
הקונטרס, על מנת לתקן
ולהוסיף במהדורה הבאה
בע"ה.

כמו כן, המעוניין לסייע להגיה
את הקונטרס כל שבוע לפני
צאתו, יפנה למערכת.

להאזנה לשיעור בקול השון

073-295-1245 ישראל
USA 605-313-6660

ומקישים: כוכביות [*]
סולמית [#] -
[מספר שיעור] -
סולמית [#]

© כל הזכויות שמורות

מידי שבוע יוצא לאור קונטרס
'אאלפך חכמה',
שכל שבוע עוסק בתיבה אחרת.
המעוניין להצטרף לרשימת התפוצה
ישלח בקשה במייל:
bilvavi231@gmail.com

ללקיחת חלק בהוצאות
הגדולות של הדפסת הספרים
לזיכוי הרבים, ניתן ליצור קשר
עם מערכת
'בלבבי משכן אבנה'
טלפון: 052.763.8588
ת.ד. 34192 ירושלים 9134100
bilvavi231@gmail.com

תוכן העניינים

"בא אל התיבה"

ערך בצר

עבודה

בלבביפדיה עבודת ה' בצר ז

מחשבה

בלבביפדיה מחשבה בצר יט

סוגיות במחשבה בצר לב

ר"א שערים

צירוף ב-צ / ב-ר / צ-ר לה

קבלה

בלבביפדיה קבלה בצר מא

מילון ערכים בקבלה בצר מה

ארמית

מילון ערכים בארמית בצר מח

מדור עבודה

בלביפדיה עבודת ה'
בצר

בלבניפדיה עבודת ה'

בצר

הענבים אינם עומדים רק לאכילה אלא עומדים גם בשביל המשקה הנמצא בתוכם שהוא הוא היין, והצורה שמוציאים את היין מן הענבים היא ע"י שדורכים על גבי הענבים^א כלשון חז"ל, שכיון שהענבים הם רכים, לכן ע"י שלוחצים עליהם ומצמצמים אותם, יוצא המשקה שהוא היין, כלומר - כיון שחלקו הפנימי של הענב הוא דבר נוזלי - יין, לכן כאשר מצירים את הענב - שזה הצר שבבצר - הרי שמבצבץ [הבץ שבבצר] ויוצא המשקה שבתוכו.

ומצד כך, לקיטת הענבים נקראת 'בצר' משום שתכלית הענבים איננה עומדת בעיקרה לאכילה, אלא עיקר החשיבות הגנוזה בענבים הוא היין הנמצא בתוכם ולכן היא נקראת בצירה על שם הוצאת היין מהענבים.

וכמו שרואים שחז"ל תיקנו על יין ברכה בפני עצמה בברכה ראשונה, וכן בברכה אחרונה, באופן של אכילה מברכים על ענבים "על העץ" ובאופן של שתיית היין הברכה אחרונה היא "על הגפן" שהיא ברכה חשובה יותר מברכת "על העץ", והיינו משום שעיקר חשיבות הגפן היא ליין שנמצא בתוך הענבים ולא לאכילתם כענבים.

וכמו כן בבית המקדש רואים שיש איסור להעלות פירות על המזבח^ב, ומאידך בחלק מהקרבנות ואף ממה שמקריבים כל יום יש דין של ניסוך היין^ג, והיינו שהיין שנמצא בתוך הענבים הוא הוא החלק החשוב שבענבים

'בצירה' בענבים - משום ה'צבירה' שבצורת האשכול ומשום שתכלית הענבים היא 'בץ-צר' בהוצאת היין מהם בצר - הלשון של בצירה נאמר ביחס ללקיטת ענבים כמו שנאמר בקרא "ואת ענבי נזירך לא תבצור" (ויקרא כ"ה ה').

נתבונן להבין את טעם הדבר מדוע פעולת לקיטת ענבים היא הנקראת בלשון של בצירה. וראשית, בשונה מרוב הפירות שכל פרי ופרי גדל לעצמו, הענבים לעומת כך גדילים באופן שהם מקובצים ומצורפים יחד - ומצד כך היפוך האותיות בצר עולה צבר מלשון צבור משום שהענבים צבורים יחד זה עם זה, וכמו"כ בהיפוך סדר האותיות עולה רבץ מלשון רביצה כיון שמראה הענבים הוא שהם נראים כעין רובצים זה על זה, אחד על גבי השני.

אבל יתר על כן, המילה בצר מורכבת מהמילים בץ-צר משום שצורתו של אשכול הענבים בנוי באופן שלמעלה הוא רחב ולמטה הוא צר, ולפי"ז 'בצר' לא שייך רק לפעולת הלקיטה של הענבים אלא זה הצורה של גידול הענבים באופן של אשכול, שצורת אשכול צד העליון הוא רחב ומבצבץ לצדדים שזהו הבץ שבבצר, וככל שהוא הולך ויורד, הוא מצטמצם ונעשה צר יותר שזהו הצר שבבצר. וכיון שצורת הענבים היא באופן של בצר, לכן גם כשלוקטים ואוספים אותם, פעולה זו נקראת בצירה על שם מהות צורת הענבים. ובאופן נוסף - הרי בשונה מרוב הפירות,

^א כשמשמשים בצ' הן לב' והן לר'.

^ב ומעין כך יש בזיתים ושם זה נקרא כתישה מעין לשון הפסוק 'תתית למאור', כיון שזיתים הם קשים יותר וצריכים לכתוש אותם בשביל להוציא את השמן.

^ג חוץ מהאופן של ביכורים מדין שהם 'ראשית'.

^ד מלבד דין ניסוך המים שהיה בחג הסוכות.

גדר ה'מבצר' המתגלה בעיר מקלט שהיא 'בצורה' לרוצח ו'נבצר' מגואל הדם להיכנס אליה

יתר על כן, באופן נוסף מצינו שפָּצַר זהו שם של עיר מקלט, אחת מהשש ערי מקלט שהיו בארץ ישראל^ה, - והיה אפשר להבין שהסיבה שהעיר הזו נקראת 'בצר' משום שגדילים שם ענבים רבים, אבל מצינו בחלק מהראשונים שהסבירו שהסיבה שהעיר הזו נקראת 'בצר' משום שהיא היתה עיר מבצר, ועל אף שהיו עוד הרבה ערי מבצר, יש לומר שלעיר הזו היה איזשהו יחודיות במבצרה מעבר לשאר הערים הבצורות, ולכן היא נקראת 'בצר' משום שהיא מיוחדת באופן שבו היא בצורה.

אבל בעומק יותר, הרי יסוד הדין של עיר מקלט הוא כלפי מי שרצח בשוגג שנאמר בו הדין "ונס אל אחד הערים האל וחי", והרי שמקום העיר מקלט נהפך להיות כלפי הרוצח כעין עיר מבצר מגואל הדם, שגואל הדם אינו יכול להיכנס אל תוך העיר להורגו, וא"כ, במה שאחד מהערי מקלט נקרא 'בצר', מתגלה במיוחד השורש של תפיסת כללות העיר המקלט שמהות העיר מקלט היא לשמש כעין עיר מבצר עבור הרוצח.

כלומר - במה שבצר היתה מבוצרת, מתגלה שהיא מבוצרת גם מצד התפיסה הפשוטה של עיר מבצר וגם מכח שיש לה דין של עיר מקלט, והרי שבכח המבצר שלה מתגלה אור וכלי, מדין ה'כל' שבה, היא היתה מבוצרת בפועל, וה'אור' שמתגלה במבצר שלה הוא במה שיש בה את כח הדין של עיר מקלט שבזה היא משמשת כמבצר עבור הרוצח.

אבל כמו שהוזכר, בכל מבצר מתגלה כח של מבצר הן כלפי מי שנמצא בתוכו והן כלפי מי שנמצא חוצה לו, שנבצר ממנו להיכנס אל תוכו, - וכמו"כ זה מתגלה בכח המבצר שיש בעיר מקלט, שהרי היא משמשת כמבצר הן

שראוי לעלות כנסכים ע"ג המזבח כיון שעיקר חשיבותו של הפרי הוא לא לאכילתו אלא לצורך יינו הנמצא בתוכו.

וכמו שנתבאר, כיון שעיקר הענבים עומדים עבור יין והצורה שמוציאים מהענבים את היין היא ע"י שמצירים את הענבים [-הצר שב'בצר'] ועי"כ היין שבתוכו מבצבץ ויוצא [-הבץ שבבצר], לכן גם לקיטת הענבים נקראת בצירה.

ה'מבצר' - ששומר את מי שנמצא בתוכו וגורם למי שנמצא בחוץ ש'נבצר' ממנו מלהיכנס

יתר על כן, ישנם בלשון הקודש עוד משמעויות לשורש בצר, כגון מלשון של מבצר כלשון הפסוק "ערים בצורות בשמים" [וכן בעוד מקראות], ובאופן נוסף זה משמש מלשון של דבר הנבצר ונמנע מהאדם לעשותו כלשון הפסוק שנאמר לגבי דור הפלגה (בראשית יא, ו) "לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות".

ובעומק, ישנו קשר בין שני המשמעויות הללו שנתבארו השתא, וביאור הדברים - ההגדרה של מבצר זהו מקום שיש בו חוזק ותוקף, שמחמת שהוא בצור, הינו מקום חזק ותקיף, וכדוגמא של לשון הפסוק שהוזכר 'ערים בצורות בשמים' שהם מבוצרות די צרכם וזה גורם שהם ערים חזקות.

נתבונן ונבין - מכח מה שהעיר היא מבוצרת, זה גורם יחס מיוחד למי שנמצא בתוכה, - ויחס מיוחד למי שנמצא חוצה לה, כלפי מי שנמצא בתוכה, כיון שעבורו העיר הזו היא מבוצרת, הרי שיש בבצרון כח של שמירה ששומר עליו מכח חוזק ותוקף המבצר.

וכלפי מי שנמצא מחוץ לעיר ורוצה להיכנס לעיר, המבצר שעומד על מנת שהוא לא יוכל להיכנס, גורם לו שנבצרת ממנו ונמנעת ממנו האפשרות להיכנס לאותו מבצר.

^ה ששלוש מהם היו בארץ ישראל עצמה ושלוש בעבר הירדן [מלבד השלושה הנוספים שיתוספו לעתיד לבוא].

שהיין השורשי שבא מן הגפן, הינו נשמר בתוך ענביו, והרי שהענבים שלו הם משמשים בעצם מעין מבצר ליין שנמצא בתוכם¹, והיינו משום שהענבים הם רכים, ולרוב רכותם, ניכר היטב שיש בתוכם מציאות של יין ולכן ההגדרה היא שהענב הוא בעצם מבצר ליין שנמצא בתוכו, ובעומק, כיון שהפרי משמש כעין מבצר ליין, לכן גם פעולת לקיטתם של הענבים נקראת בצירה.

כח הנבצרות שבענבים - הנבצרות שהיה לאדם הראשון בעץ הדעת להוציא את היין מהגפן ולשתותו

אבל נתבונן להבין לפי² בעומק - הרי נתבאר שלשון בצר משמש גם מלשון נבצרות - נמנעות, שמחמת חוזק ותוקף המבצר אין אפשרות להיכנס אל תוכו וביחס לענבים, נתבאר שהענבים משמשים מבצר ליין שנמצא בתוכם, אך היכן מתגלה כלפי היין שנמצא בענבים שיש נבצרות ונמנעות מלהוציא? - אך כידוע עד מאד מה שמבואר בגמ' (סנהדרין ע, א) כמה שיטות מאיזה מין היה עץ הדעת שאכל ממנו אדם הראשון, וללשון אחד בדברי הגמ' גפן היה, שהאשה סחטה לו ענבים והשקתה אותו מהיין, - ומצד כך מתגלה בגפן כח של נבצרות שמלבד מה שהיין שנמצא בתוך הענבים זה כעין מבצר שהענבים שומרים על היין שבתוכם, יש גם כח של נמנעות - נבצרות לאדם הראשון להוציא את אותו יין ולשתותו.

כלומר - מבואר כאן שעל אף שנאמר בלשון הפסוק "ותתן גם לאשה עמל ויאכל" (בראשית ג, ו), אופן אכילתו לא היה מהענבים כמות שהם, אלא לאחר שהאשה סחטה אותם והפכה אותם ליין, וכדברי הגמ' ביומא (עו, א) ובעוד מקומות ששתיה, בכלל אכילה.

ונתבונן להבין את העומק - הרי הקב"ה אמר

עבור הרוצח בשגגה שנמצא בתוכה, והן כלפי גואל הדם שנמצא מחוץ לעיר מקלט שנאסר עליו להיכנס לעיר מקלט להרוג את הרוצח בשגגה, והרי שהעיר מקלט 'בצר' יוצרת נבצרות - נמנעות כלפי גואל הדם מלהיכנס אל תוך העיר מקלט ולהורגו לרוצח.

הגדר הנוסף ב'מבצר' שבעיר מקלט - שגם מהרוצח 'נבצר' לצאת ממנה

אלא שבעומק בגדר המבצר של העיר מקלט, מונחת דקות נוספת מעבר לשאר ערי מבצר - בכל עיר מבצר, מי שנמצא בתוכה, נמצא במקום שמור, אבל אם ברצונו לצאת משמירה זו למקום שאינו עיר מבצר, יש באפשרותו לצאת, אבל ביחס לרוצח שבורח לעיר מקלט ישנו איסור על הרוצח לצאת מהעיר מקלט כמו שמבואר בסוגיא במכות בפרק ב', והרי שבאופן זה, גם כלפי הרוצח שנמצא בתוך העיר, המבצר משמעותו שנבצרת ממנו האפשרות לצאת החוצה. וזה הגדרה של מבצר שמתחדשת דייקא בעיר מקלט - וזה מתגלה בפרט בעיר מקלט שנקראת 'בצר'.

כח המבצר שבענבים - ששומרים את היין הנמצא בתוכם

ולפי³ נבין מה השייכות בין בצר מלשון מבצר ומלשון נבצרות - נמנעות, לבין פעולת לקיטת הענבים שנקראת בצירה, וראשית, כמו שמבואר ב'חשק שלמה' שכאשר בוצרים את הענבים, רגילים להניחם במקום מבוצר ע"מ לשומרם, - אז כפשוטו צריך הסבר למה דוקא את הענבים מניחים במקום שמור ומבוצר ולא את שאר הפירות, ואולי טעם הדבר מחמת חשיבותם של הענבים, אבל בעומק - הרי כלפי היין דלעתיד לבוא אומרים חז"ל את הלשון "יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית", והיינו

¹ או שהוא מעונין לעבור לעיר מבצר אחרת [-אלא שעל דרך כלל הדרך בין שניהם איננה מבוצרת].

² מלבד אופנים מסויימים שמת הכה"ג שמבואר שם שבאפשרותו לצאת מהעיר מקלט.

³ ועל אף שגם בזה נגזר מציאות השמן, שם זה בנעלמות שהרי בזה כמעט לא ניכר כלפי חוץ שישנו מציאות של שמן בתוכו, ורק כאשר כותשים אותו יוצא ממנו שמן.

נעשה ע"י אותו קידוש של אדם הראשון, כח שמקדש את עץ הדעת ע"י אותו יין, וזה היה עומק קדושת השבת שהיה צריכה להתגלות.

ומ"מ, כח האכילה הזו שנאסרה על אדם הראשון בשורש היצירה, זה שורש הנבצרות שמתגלה ביין שנמצא בגפן.

עומק גירושו של אדם הראשון מגן עדן - שגן עדן נהפך למבצר שנבצר מאדה"ר - להיכנס אליו

וכמו שמפורש בקרא שלאחר שאדם הראשון אכל מעץ הדעת (שם ג, כג) "וישלחוהו ה' אלקים מגן עדן" וגו' ואז נאמר שם (שם שם כד) "ויגרש את האדם וישכן מקדם לגן עדן את הכרבים ואת להט החרב המתהפכת לשמור את דרך עץ החיים", ועומק הדברים לפי מה שנתבאר - הרי כמו שאומרים חז"ל שורש יצירתו של האדם היה מהעפר של מקום המזבח בהר המוריה ולומדים זאת מהפסוק "וכפר אדמתו עמו" שהאדם נברא ממקום המזבח שהוא מקום כפרתו, ומשם הקב"ה לקח את אדם הראשון והניח אותו בגן עדן כמו שנאמר בקרא (שם ב, טו) "ויקח ה' אלקים את האדם ויניחהו בגן עדן", והיין שקודם החטא, גן עדן היה מקום שאיננו בגדר 'מבצר' שלא נבצר מהאדם מלהיכנס לשם ולהיות שם.

אבל כשהאדם אכל מעץ הדעת שזה היה דבר שנבצר מהאדם לאכול אותו, והוא דבק בנבצרות - מכח כך הגן עדן עצמו הופך להיות עבורו מקום מבצר, זה העומק של ה'וישלחוהו מגן עדן' שמכאן ואילך הוא אינו יכול להיכנס לגן עדן, וזה ע"י 'להט החרב המתהפכת לשמור את דרך עץ החיים' שהיא מונעת ממנו להיכנס לגן עדן, כלומר - זה לא רק כפשוטו שמכח להט החרב המתהפכת יש חשש שאם

לאדם הראשון (שם ב, טז-יז) "מכל עץ הגן אכול תאכל ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו" והיינו שב'לא תאכל' נבצר ממנו מלאכול מהגפן למ"ד שעץ הדעת גפן היה, ובעומק, היה לאדם הראשון צד של היתר דק להיתלות בו, כיון שנאמר לו לא לאכול ממנו והוא לא אכל ממנו להך מ"ד, אלא הוא שתה ממנו, כמו שנתבאר שהאשה סחטה לו את הענבים והוא שתה את היין.

ועל אף שנאמר דין ש'שתיה בכלל אכילה' כמו שהוזכר, עדיין היה מקום לבוא ולדון שכל יסוד הדין של שתיה בכלל אכילה נאמר כשהאכילה היא חשובה יותר, ואז אומרים שגם השתיה שהיא פחות חשובה ממנה, היא נכללת בכלל האכילה, אבל כיון שבענבים, עיקר חשיבות מעלתם היא לא בהיותם נאכלים כמאכל שאר פירות, אלא עיקר חשיבותם היא בשתיית היין שנמצא בתוך הענבים, לא שייך הכלל של "שתיה בכלל אכילה" שלא נאמר כלל זה אלא בדבר שאכילתו חשובה משתייתו ולא בדבר שהשתיה בו יותר חשובה מהאכילה^ט, וזה א"כ היה ההוראת היתר של אדם הראשון שכיון שהקב"ה אמר לו "לא תאכל ממנו", שאין בכלל זה היין שהאשה סחטה לו לצורך שתיה.

ומ"מ, הוגדר א"כ שיש בענבים כח של בצר כלשון הפסוק 'לא יבצר מהם' וגו' מלשון נבצרות - נמנעות כיון שמתגלה שיש בגפן איסור על אדם הראשון לאכול ממנו.

וכדברי רבותינו כידוע, כל מה שאדם הראשון נאסר לאכול מאותו גפן זה רק ביום השישי, אבל אם הוא היה ממתין לשבת, הוא היה מקדש קידוש של שבת על היין מאותו גפן עצמו - והיינו שבעצם כניסת השבת היה דין לעשות קידוש דייקא מהיין של אותו גפן, והיה

^ט וברור שלדינא שתיה בכלל אכילה זה נאמר גם כלפי ענבים ויין ומבואר להדיא בגמ' ביומא שם (עו, א-ב) שהילפותא ששתיה בכלל אכילה היא ביחס ליין שנאמר עליו בתורה לשון של אכילה.
^י מכח מה שנאמר קודם לכן "ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעולם" (שם שם כ"ב).

לקבל שכרם, 'היום לעשותם' בעולם הזה שהוא עולם העבודה, 'ולמחר לקבל שכרם' - בגן עדן, אלו הם הגדרות ראשוניות פשוטות.

אבל בעומק הוגדר השתא שעבודת האדם היא לחזור למקום המבוצר שיש בו את 'להט החרב המתהפכת לשמור את דרך עץ החיים', שזהו עבודת התשובה המוטלת על האדם כתשובה על החטא של אדם הראשון לחזור למקום המבוצר, לגן עדן.

עומק המדרגה המתגלה בחזרה לגן עדן כבר בחיים ושתיה שם מהיין המשומר בענבי מששת ימי בראשית

כלומר - זה לא רק השגה לעתיד לבוא שלאחר ה'מאה ועשרים' האדם מגיע לבית דין של מעלה שעל אף שבתחילה 'איני יודע באיזה דרך מוליכין אותי', אבל אם הוא זוכה, מוליכים אותו לגן עדן, אלא בעומק יש אפשרות לאדם לזכות כבר עכשיו למדרגה של "ולקח מעץ החיים וחי לעולם" והוא זוכה לחזור ולהיכנס לתוך גן עדן כבר בחייו.

וזוהי המדרגה המתגלה אצל יצחק אבינו כשהוא מבקש מעשיו (בראשית כו, ד) "ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי" ויעקב אבינו נכנס אליו להביא לו את המטעמים, שאז אומר לו יצחק אבינו (שם שם כו וברש"י שם) "ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'", וכמו שאומרים שם חז"ל שנכנס עם יעקב אבינו ריח של שדה תפוחים שזה ריח גן עדן, ומצד כך מה שנאמר שם (שם שם כה) "ויבא לו יין וישת" זהו יין המשומר בענבי מששת ימי בראשית.

והיינו שאצל יצחק אבינו שנכנס בחייו לגן עדן [כמו שהובא בהערה למטה] כשפרחה נשמתו בעקידה, הרי שהיין שמביאים לו זה יין מגן

הוא יכנס הוא ימות ולכן אין לו 'היכי תימצא' להיכנס, אלא בעומק ע"י כן הגן עדן הופך להיות מבצר.

עומק העבודה דידן - לשוב בתשובה על חטא אדם הראשון ולחזור לגן עדן

ולפי"ז נבין את עומק העבודה דידן, - הרי יש לנו רמ"ח מצוות עשה ושם"ה מצוות לא תעשה, והרי כשאדם הראשון היה בגן עדן נאמר "ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה" וכמו שאומרים חז"ל 'לעבדה' - זו מצות עשה 'ולשמרה' - זו מצות לא תעשה, ונתבונן להבין ברור - הרי כהגדרה כוללת, כשהאדם אכל מעץ הדעת טוב ורע הוא עובר על 'לא תעשה', הקב"ה אומר לו 'לא תאכל ממנו' וא"כ כשהוא אוכל ממנו הוא עובר על ל"ת, ומכך כך הוא מתגרש מגן עדן.

ומצד כך, כל עבודתו של האדם כהגדרה כוללת היא לחזור לגן עדן, וכמובן לא רק לחזור לגן עדן בהגדרה החיצונית אלא לחזור להתגלות הפנימית שמתגלה בגן עדן שזהו גילוי יתברך שמו, כלומר, מקום עבודתו של אדם היה בתחילה בגן עדן - "ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה", וכשהאדם התגרש מגן עדן עבודתו היא מצות תשובה, לשוב ולחזור למקום הראשון שבו הוא הונח משורש יצירתו שזהו גן עדן.

ובהגדרה הכוללת, כאשר האדם עושה את המצוות הוא זוכה לגן עדן, ואם ח"ו להיפך, אז להיפך.

וכפשוטו, אחרי שהאדם עובד כראוי בימי שני חייו, אחרי ה'מאה ועשרים' הוא יכול להיכנס לגן עדן² זהו סדר העבודה הפשוט אצל רוב בני האדם "היום לעשותם ולמחר

¹ כמטבע הברכה שאומרים ב'שבע ברכות' - "כשמחך יצריך בגן עדן מקדם".

² חוץ מיחידי סגולה שזכו להיכנס לגן עדן בחייהם כדברי הגמ' לגבי רבי יהושע בן לוי שזכה להיכנס לגן עדן בחייו, וכן כתוב על יצחק אבינו שבעקידה פרחה נשמתו ועלתה לגן עדן, ועוד ועוד דוגמאות.

³ ששם נמצאים נהרות אפרסמון וכדומה כלשונות חז"ל.

עדן, זוהי מדרגתו של יצחק אבינו.

ומונח כאן שמי שזוכה למדרגת השגת דברי תורה במדרגה של "יינה של תורה" כלשון חז"ל "חביבים דברי סופרים יותר מיינה של תורה", הרי שהוא זוכה להיכנס אף בחייו בחזרה לגן עדן למקום המבוצר, מי שזוכה לטעום את ה"יינה של תורה" הרי שהוא זוכה עכשיו ל"יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית" שהוא בבחינת מבצר, והוא זוכה לחזור ולהיכנס לתוך גן עדן.

ה'לשמרה' של האדם - דביקות בנמנעות של הרמ"ח ל"ת וה'לעבדה' - לבקוע את הנבצרות של מקום גן עדן

ועולה א"כ שבעומק סדר עבודת האדם היא - דבר ראשון הוא צריך לתקן את ה'לא תעשה' שאדם הראשון עבר שזוהו ה'ולשמרה' - זו מצות לא תעשה, ולעניינא דידן, כל דבר שנאסר על האדם ב'לא תעשה' הוא בגדר דבר בצור שנבצר מהאדם לעשותו, ולכן לאחר שהאדם התגרש מגן עדן, הוא צריך ראשית לתקן את ה'לא תעשה' דהיינו לדבוק בנמנעות ובנבצרות שמונחת בכלל מצוות 'לא תעשה'.

אבל לאחר מכן מוטל על האדם ה'לעבדה' - זו מצות עשה, והמצוות עשה של האדם היא לחזור בחזרה ולהיכנס למקום המבוצר.

וזוהו ה'עשה' וה'לא תעשה' בעומק השורשים שלהם, ה'לא תעשה' זה מה שהאדם דבק בנמנעות שב'בצירה', כלומר, להימנע במקום הראוי להימנע¹⁷ בכל מצוות לא תעשה, אבל עומק המצוות 'עשה' שבעבודתו של האדם היא לבקוע בחזרה ולהיכנס למקום הנבצרות.

שלימות המדרגה דתיקון - רביצה בגן עדן בקביעות

נתבונן ונבין - הרי נתבאר בראשית הדברים שאחד מהאופנים שמתחלפות האותיות 'בצר' זה לאותיות 'רבץ', וכהגדרה כוללת רביצה

היינו כמו שנאמר בקרא בפרשת ויחי (בראשית מט, יד) "רובץ בין המשפתיים" כרביצת בהמה המבוארת בגמ' בבבא קמא (טז, א) שדרך בהמה לרבוץ, והיינו שרביצה היא שהאדם קבוע ונמצא באותו מקום ואינו רוצה לזוז משם, ולהמהלך של הדברים שנתבאר - בתחילה הקב"ה הניח את אדם הראשון בגן עדן - "ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה", ולאחר מכן הקב"ה גירש אותו משם, ובעומק, כיון שאדם הראשון דבק ב'בצר' באופן דקלוקל שהוא לא נמנע ונבצר ממה שהיה מבוצר ממנו, ע"כ כן גן עדן הפך להיות בעבורו מעין עיר מבצר שהוא איננו יכול להיכנס אל תוכו.

אבל אם הוא זוכה להיכנס עמוק פנימה לבחינת "יינה של תורה", ליין שמבוצר בתוך הענבים ושם מקום חייו שזה לא רק בבחינת טעימה בלבד, אלא שם מקום חייו, הרי שהוא רובץ בגן עדן, וכיון שהוא רובץ בגן עדן, הרי שאין אצלו את ההבחנה של "ויגרשהו", אי אפשר להוציא אותו משם.

וזוהי א"כ עיקר שלימות המדרגה, שהאדם זוכה להיות בתוך מדרגת גן עדן - ולא רק שהוא זוכה להיות שם באופן של 'אורח', באופן של 'לפרקים', באופן של 'לבקר בהיכלו', אלא באופן של "שבתי בבית ה'" שהוא רובץ באותו מקום באופן של קביעות, זוהי שלימות התיקון, - היפך כך שגן עדן נהפך להיות בגדר עיר מבצר ביחס לאדם שנבצר מהאדם שנמצא חוץ לו מלהיכנס אל תוכו, מתגלה ההיפך הגמור, שלא רק שהוא יכול להיכנס אל תוכו לפרקים [כמו שמבואר ברבותינו שיש שהיו זוכים בשבת להיכנס לגן עדן וכדומה], אלא הוא רובץ במקומו בגן עדן, זוהי השלימות הגמורה של מציאות התיקון שהכח של הנפש שנמצאת במבצר, היא רבוצה כולה ונמצאת בתוכו ואיננה עומדת לצאת משם.

ובאופן דק נוסף - יש את הכלל ישראל ויש את היחיד, מדין היחיד, הוא יכול להתגרש מגן

¹⁷ וכמובן, לא להימנע במקום שאין ראוי להימנע.

תפיסת השתייה של היין היא בבחינת (בראשית מט, טו) "וירא מנוחה כי טוב וגו' ויט שכמו לסבול" שהאדם מצמצם את עצמו כדברי המשנה באבות באופן של 'פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן' וכו' שמכח התפיסה שהאדם מיצר את עצמו, הוא זוכה שלכסוף יבצבץ מתוך הענבים השפע שנמצא בתוכם שהוא היין.

אבל מצד האור שהיה קודם חטא אדם הראשון - ומעין כך מתנוצץ בארץ ישראל מכח האור דלעתיד לבוא כמו שכתוב בברכותיו של יעקב אבינו ליהודה (שם שם י) "אוסרי לגפן עירו" וגו' מכח ריבוי היין המתגלה, באופן הזה אין צורך להצר את הענבים, לצמצם ולדרוך אותם לצורך הוצאת היין שיבצבץ ויצא, אלא לרוב השפע של היין שנמצא בתוך הענבים כמו שמבואר בחז"ל, היין נמצא בשפע גדול בתוך הענבים עצמם¹⁰, ומצד כך, הענבים הם לא המבצר של היין שלא יצא מהם, אלא דייקא היין מבצבץ ויוצא מן הגפן - זוהי שלימות מדרגת הגפן.

וזוהי המדרגה העליונה שעליה נאמר במשנה באבות (ו, א) "רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה וכו' נעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק, ומגלין לו רזי תורה", כלומר - יש מי שמגלים לו רזי תורה מכח מהלך של 'פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה' וכו' שמכח שהוא מיצר את עצמו, מגלים לו רזי תורה, - והרי שזה בבחינת הצר' שמביא ל'בץ' של יין שמבצבץ ויוצא מכח צרות.

אבל כשאדם עוסק בתורה לשמה שהוא נעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק - אף שבמשל של דברי המשנה זה נאמר על מים, אבל כמו שבבית המקדש היה גם ניסוך המים וגם ניסוך היין, כך גם באדם שמתגלה אצלו מדרגת 'נעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו

עדן, אבל מדין הכלל - על זה נאמר בלשון המשנה בסנהדרין בפרק חלק כידוע מאד "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא"¹¹, כלומר, מדין השורש של הכלל, כולם שייכים לתוך גן עדן, כולם יש להם מקום בגן עדן, אלא שיש בחינה שצדיק זוכה, נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן¹².

רק יחיד גורש מגן עדן אבל הציבור כציבור - הוא רבוץ כולו בגן עדן

וזוהו צירוף אותיות המילה 'בצר' באופן נוסף כמו שהוזכר בראשית דברים - צבר שזה אותו שורש של המילה ציבור, כלומר - הציבור כציבור, הוא כולו רבוץ בגן עדן וזה מקומו, אלא שהיחיד מדין יחיד יכול ח"ו שיתקיים בו 'ויגרשוהו מגן עדן', שאז בערכו, הגן עדן הופך להיות מעין עיר מבצר שהוא איננו יכול להיכנס אל תוכו.

וא"כ בעומק, שורש הענבים דקלקול שהתגלה בחטא אדם הראשון שהאשה סחטה לו ענבים - הרי כמו שנתבאר, האופן שסוחטים את הענבים הוא ע"י שמצמצמים את הענבים שע"כ מבצבץ היין ויוצא, - אבל בדקות שורש הנפילה מונחת דייקא בתפיסה הזו שיציאת היין היא מכח צרות שמצירים את הענבים, אבל מצד התיקון לא צריך להוציא את היין מהענבים באופן שמצמצמים אותם ורק אז הוא יוצא, אלא לרוב שפע היין הנמצא בתוך הענבים, הרי שהוא מבצבץ מעצמו ויוצא.

הוצאת היין מהענבים באופן של צרות - בתולדה מהחטא, ויציאת היין באופן דתיקון מכח ריבוי שפע היין כמעין המתגבר

נתבונן ונבין עמוק - הגפן שיש בעלמא דידן, הוא גפן שנמצא מתולדת חטא אדם הראשון ששתה מהגפן באופן דקלקול, ומכח כך

¹⁰ בלי להיכנס כרגע לדקות ההבדל בין גן עדן לעולם הבא ולשאר לשונות המבוארים בחז"ל כלפי הלעתידי לבוא.

¹¹ וכן להיפך ברשע שלוקח חלקו וחלק חבירו בגיהנום כלשון חז"ל.

¹² ומעין כך גם בשמן כמו שמבואר ב'זאת הברכה' בברכה לאשר 'וטובל בשמן רגלו' (דברים לג, כד).

האדם, הוא לא היה צריך אופן של מיצרים בשביל הוצאתו אלא היה שפע של יין שמגיע מכח הריבוי הגמור שחל בכלי.

וזהו ההבדל בין עלמא דידן לעולם הבא, בעלמא דידן, כל האחיזה שלנו בגפן היא באופן שיש בה גם צרות ולכן דורשת הגמ' ביומא (עז, ב) 'תירוש - זכה נעשה ראש, לא זכה נעשה רש', והיינו שה'רש' שמתגלה מכח היין זהו משורש הצר ש'בבצר', אבל כשזוכים, מתגלה שפע שמבצבץ ויוצא בלי מיצרים, בלי ה'צר' שב'בבצר', בבחינת 'נחלה בלי מיצרים'.

וזהו ה'ויבא לו יין' שהביא יעקב אבינו ליצחק, היין האמתי השלם שאין בו שום מיצרים, זהו האור השלם של "ינה של תורה".

וזה א"כ, ההבדל העצמי בין גילוי סודות התורה במדרגת עולם הזה לבין גילוי סודות התורה במדרגת עולם הבא, סודות התורה בעולם הזה הם עדיין יוצאים מתוך המיצרים, אבל גילוי סודות התורה דלעת"ל הם באופן ש"ינה של תורה" מבצבץ ויוצא באופן של 'נעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק' של יין, זהו האור השלם, הגילוי השלם של תורה דלעת"ל.

פוסק', כמו שזה מתגלה אצלו במים, כך בעומק מתגלה אצלו אותה הבחנה במדרגת היין, - ואז היציאה של היין מהענבים לא באה באופן של צמצום ובאופן של צרות, אלא היא באה באופן שמתגלה ריבוי השפע שנמצא בתוכו, ואזי היין מבצבץ ויוצא מתוך הנרתיק שהוא נמצא בתוכו שהם הענבים, האור מבצבץ ויוצא מתוך הכלי, זה האור השלם המתגלה במדרגת היין.

ובעומק - ההגדרה היא ברורה - הרי יש דין בכוס של ברכה שצריך שהוא יהיה מלא ביין, אבל לכתחילה מבואר שמלבד שנצרך שהוא יהיה מלא, צריך שיהיה בו מעט יותר יין מ'כוס מלא"', - והיינו בעומק משום שהיין הוא לא לפי שיעור הכלי אלא הוא מבצבץ ויוצא ועולה על גדולתו.

זהו האור של היין דתיקון, - בעלמא דידן הענבים מגיעים אלינו ע"י פעולות האדם, משלב הנטיעה של הכרם ועד השלב של בצירת הענבים, ועשיית היין ע"י דריכתם, אבל מצד מדרגת אדם הראשון אומרים חז"ל שמלאכי השרת היו צולים לו בשר ומסנגים לו יין, והיינו שהיין לא היה צריך את פעולות

שאלות ותשובות

ויש אופן שהאדם מגיע מתוך הרחבה, האם זה בגדר סולם שקודם צריך את הצמצום ועל גבי זה את ההרחבה או שזה דרך נוספת.

תשובה: שתי ההגדרות נכונות, לחלק זה שורש-שים, ולחלק זה שלבים של העליה, אמת.

שאלה: האם מה שהוזכר בשיעור שהאדם יכול לחיות כאן בהאי עלמא במדרגה של גן עדן, האם הכוונה בזמן של ההפשטה או שיש אופן שהוא מגיע לזיכוכ של הגוף שגם בתוך הגוף הוא יכול לחיות את צורת חייו בגן עדן.

תשובה: החלק העליון הוא בודאי ברור שבז-

שאלה: הרי חז"ל אומרים 'נכנס יין יצא סוד', ולכא' הרי אמור להיות ההיפך שאם נכנס יין, הסוד אמור להתבצר יותר, וא"כ, למה הוא יוצא לחוץ מכח היין.

תשובה: הרי כמו שהוזכר יש את הבץ שבבצר שזה הכח המבצבץ, וא"כ, על אף שמצד הבחנת הצר שבו באמת לא היה אמור הסוד לצאת, אבל מצד הבחנת הבץ שבו, הוא יוצא ומתגלה לחוץ.

שאלה: בשיעור הוזכרו שתי מדרגות, שיש אופן שהאדם מגיע לאור מתוך צמצום ועמל

תשובה: ודאי שכפשוטו זה שייך ללשון 'רביץ' משום שדרך בהמה שכשהיא עושה גללים היא רובצת אבל בעומק ישנה הבחנה נוספת כיון שהגמ' אומרת שדרכן של גללים שע"י שהם מתגלגלים ברגלי אדם ורגלי בהמה וע"כ הגללים משביחים, לכן הדרך היא שנותנים לבהמות לרבוץ במקום דרך הילוך הרבים כדי שהם ירביצו שם גללים והם יושבחו שם ע"י הילוך בני אדם.

שאלה: לאחר שהאדם שב לנבצרות של ה'לא תעשה', איך הוא פועל משם את ה'עשה'.

תשובה: אחרי שהאדם דבק ב'לא תעשה' והוא מתקן את כח הנבצרות שיהא באופן דתיקון, אז העבודה שלו להיכנס בחזרה למקום המ' בצר, אבל ראשית השלב הראשון הוא תיקון גמור של מקום הנבצרות דתיקון לדבוק ב'לא תעשה' וסדר הדבר מה'לא תעשה' לעשה הוא כלשון הגמ' בקידושין 'ישב אדם ולא עבר עבירה, נותנים לו שכר כעושה מצוה' ומבואר כאן בגמ' שכל 'לא תעשה', כשהאדם מתקן אותו, מתנוצץ בו אור של עשיה, וככל שהאדם דבק בנמנעות דתיקון, הרי שחוזר ומתנוצץ בו כח העשיה, וביאור הדבר - הרי מעיקרא האדם נברא 'לעבדה ולשמרה' אלא שכשהוא דבק ב'לא תעשה' באופן דקלקול, ע"כ הע' שיה של נפולה, ולכך כשהוא מתקן את ה'לא תעשה' שלו, הוא חוזר לעבודה של 'לעבדה ולשמרה', - מאותו שורש של 'זכור ושמור בדיבור אחד נאמר' ושל 'אנכי ולא יהיה מפי הגבורה שמענו' שמונח בזה חיבור של עשיה ואי-עשיה, כשהאדם מתקן את הפגם של האי-עשיה שהוא נפל בו, ע"כ חוזר ומתנוצץ בח' זרה החיבור של העשה ולא תעשה, בבחינת הזכר והנקבה שבו [זכר בבחינת זכור ונקבה בבחינת שמור כמו שמבואר בדברי חז"ל], זה נתבאר בלשון קצרה אבל ההגדרה היא ברורה - הזכר והנקבה הם מחוברים בשורשם, והם נפרדו רק בתולדת החטא, ולעניינא דידן, היה

מן ההפשטה הוא יכול להיות בגן עדן, ובחלק שהאדם מולבש בתוך הגוף, זה תלוי בערכין של זיכוך הגוף שלו - וכמו שבגן עדן יש כהג' דרה כוללת גן עדן תחתון וגן עדן עליון, ומצד כך, מי שנמצא בגן עדן עליון, הגן עדן תחתון זה הצמצום שלו, כמו כן לעניינא דידן הכל תלוי במדרגת זיכוך הכלי ולפי זה מידת ההר' חבה שיש לו בגן עדן.

שאלה: האם המקום של 'להט החרב המתהפ' כת' זה דעת הטוב ורע שנוצר מהחטא.

תשובה: הגדרתם נפלא מאד, בפשטות כש' קוראים את הפסוקים, לא משייכים את מה שהאדם אכל מעץ הדעת טוב ורע למה שלאחמ"כ הקב"ה שם את להט החרב המתהפכת שזה דבר נוסף, - והרי למעשה לא הוזכר בבראשית בריאה כזו של להט החרב המתהפכת, ומאיפה החידוש של יצירת להט החרב המתהפכת, זה בעצם השאלה שבאתם לענות עליה, שלהט החרב המתהפכת הרי ישנם שני צדדים, ואם יש בה שני צדדים הרי שזה מה' שורש של עץ הדעת טוב ורע והיינו שהיא מתהפכת מטוב לרע ומרע לטוב, והרי שלהט החרב המתהפכת מצד הקלקול זה "האומרים לרע טוב ולטוב רע", זוהי להט החרב המ' תהפכת שהיא משורש עץ הדעת, - זה דעת המתהפכת מתוך ד' מדרגות הדעת שהוזכרו פעמים רבות - דעת המבדלת, דעת המחברת, דעת המכרעת ודעת המתהפכת, אלא שבסוד העליון, דעת המתהפכת זוהי כללות ההפכים שזה סוד הפ' כ' פך דתיקון, אבל מצד הקלקול זה הופך להיות להט החרב המתהפכת, והרי שהדעת העליונה ביותר - דעת המתהפכת - כשהיא נפילה, היא הופכת להיות להט החרב המתהפכת, מדוקדק מאד.

שאלה: האם הלשון 'הרביץ גללים' שמצאנו בגמ' כלפי בהמה שייך ללשון 'רביץ' או שזה לשון נוספת.

תשובה: בהגדרה יותר נמוכה זה מוגדר "ראיתי בני עליה והן מועטים" - בלשון הבעל שם טוב שהם דרים בעליה היינו שהוא לגמרי בעולם הבא, אבל כפשוטו הם חיים בעולם הזה רק שהם בני עליה.

המשך השאלה: השאלה היא אם מדרגת גן עדן קשורה לאלף השביעי או כאדם הראשון קודם החטא.

תשובה: לא נכנסנו לכל ההגדרות כמו שהודגש בשיעור, כהגדרה כוללת גן עדן וגיהנם זה רק בתוך 'שית אלפי שנין' אבל בעולם הבא אין גן עדן, זה כבר עולם הבא שלמעלה מכך וכבר הוזכר בשיעור שיש בדקות כמה מדרגות, יש 'לעתידי לבא' ויש עולם הבא, ולא נכנסו לכ"ז.

**ב-צ בצר בלבכיפדיה עבודת השם -
מספר שיעור בקול הלשון 40065809**

'לעבדה ולשמרה' וכשאינ את ה'לשמה' דתיקון הרי שנופל לחוץ ואז גם ה'לעבדה' נאבד לו, אבל כשהוא דבק בנמנעות דתיקון, הרי שחוזר ומאיר לו ה'לעבדה ולשמרה'.

שאלה: האם מעל ה'עשה' יש את המדרגה של ה'אין'?

תשובה: כן, כל עשה ולא תעשה זה מקום של גוברא ונוקבא בבחינת מה שאומר הרמב"ן כ"י דוע ש'עשה' זה בחינת אהבה ו'לא תעשה' זה בחינת יראה, אבל כשהוא דבוק ב'אין', כדברי המגיד ממעזריטש הידועים, הוא כולל את זה ואת זה בבת אחת, ושם ברור שזה ה'לא תעשה' העליון, ובעומק, זה הגדרה של ששת ימי המ' עשה ושבת, והיחוד השלם זה ששת ימי המע' שה - עשיה שלאחמ"כ באה התכלית של הכל שזה שבת שהיא ב'אין', שביתה מהמלאכה ואז ההגדרה היא אי-עשיה דתיקון.

שאלה: האם מדרגת גן עדן שנתבאר בשיעור זה מדרגת 'שית אלפי שנין' באופן מתוקן או שזה להידבק במדרגת האור דלעתידי לבוא של יום שכולו שבת.

מדור מחשבה

בלבביפדיה מחשבה

בצר

סוגיות במחשבה

בצר

בלביפדיה מחשבה

בצר

שרש 'בצר'

לשרש 'בצר' ישנם כמה שימושים בלשון הקודש, בערך זה נעמוד על מרביתם, ונראה איך בסופו של דבר יהיו כולם לאחדים בידינו.

"לא יבצר מהם" - לא ימנע מהם מפני חוזקם ותוקפם

הפעם הראשונה בה מופיע שרש 'בצר' הוא בפרשת נח (בראשית יא, א-ט) לגבי דור הפלגה: "ויאמר ה' הן עם אחד ושפה אחת לכולם וזה החילים לעשות ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות". אונקלוס מתרגם "לא יצר" - לא יתמנע. כלומר, אין דבר הנמנע מהם לעשותו.

להבנת הדבר נאמר, כי משמעות שרש מילת 'בצר' כפי הנראה כאן, הוא דבר תקיף וחזק ובעל יכולת. כלומר, רק מי שהוא בעל חסרון נבצר-נמנע ממנו לעשות דבר, אבל מי שהוא חזק ותקיף ביותר, לא נבצר-נמנע ממנו לעשות ככל העולה על רוחו. ועל כך אמר הקב"ה, מכיון ש"עם אחד" הם, ו"שפה אחת לכולם", דבר זה הוא חוזקם ותוקפם, ו"מעשה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות".

משמעות זו בשורש 'בצר' של חוזק ותוקף מתבארת גם מלשון הכתוב בספר דברים (ג, ה) "ערים בצורות חומה גבהה דלתים ובריח", זהו לשון של חוזק ותוקף הפועל את שמירת הדברים שבתוכם.

'בצר' ו'בצרה' לגבי "עשו אבי אדם"

הפעם השנייה בה מופיע שרש 'בצר' הוא בנוגע למלכי ואלופי "עשו אבי אדם" בסוף פרשת וישלח (בראשית פרק לו). שרש 'בצר' מופיע שם פעמיים.

שרש 'בצר' הנזכר שם לראשונה הוא בנוגע למלך השני מבין "המלכים אשר מלכו בארץ אדם לפני מלך מלך לבני ישראל... וימת בלע וימלוך תחתיו יובב בן זרח מבצרה" (שם פסוקים לא, לג), 'בצרה' הוא שם עיר הקיימת כיום בארץ בבל. שרש זה מופיע גם בהמשכו של הפרק (שם פסוק מב) כשמו של אחד מאלופי עשו המופיעים בסוף הפרשה: "אלוף קנז אלוף תימן אלוף מבצר". מכך נבין כי מדרגת עשו וארצו ארץ אדם יש בה שייכות לשרש 'בצר'.

'בצר' כעיר מקלט

הפעם השלישית בה מופיע שרש 'בצר' היא בספר דברים (ד, מב-מג) כאחת משלשת ערי המקלט שהבדיל משה בעבר הירדן: "לנס שמה רוצח אשר ירצח את רעהו בבלי דעת... את בצר במדבר בארץ המישר לראובני". שלשת ערי המקלט שהבדיל משה בעבר הירדן כווננו כנגד שלשת ערי המקלט שיתקין יהושע בעתיד בארץ ישראל "כמין שתי שורות שבכרם" (מכות ט, ב). עיר המקלט "בצר במדבר" מכוונת היא כנגד עיר המקלט "חברון ביהודה" (יהושע כ, ז) שבארץ ישראל.

הטעות בין 'בצר' ל'בצרה'

יחס מעניין בין 'בצר' שהיא עיר מקלט, ל'בצרה' שהיא מערי אדם, עולה מדברי הגמרא במסכת מכות (יב, א) המתארת את שרו של עשו בקץ הימים הרוצה לברוח לעיר מקלט ולהינצל מגאולת הדם של ישראל על ידי הקב"ה, וכך אומרת הגמרא: שלש טעויות עתיד שרו של רומי לטעות, דכתיב (ישעיהו סג, א): "מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה",

'בצר' - בצורת

עד עתה עמדנו על כמה לשונות בשרש 'בצר' המוזכרות בתורה, אולם מצינו משמעות נוספת בשרש זה המופיעה בדברי הנביא "אשר היה דבר ה' אל ירמיהו על הבצרות" (ירמיה יד, א), וכן "בשנת בצרת לא ידאג" (ירמיה יז, ח). הרד"ק (שם יד, א) מפרש כי 'בצורת' היא מלשון "יבצר" - ימנע כמובא לעיל מתרגום אונקלוס, שנה שאין יורדים בה גשמים משמעה שנמנע ממנה הגשמים, ולכן היא נקראת שנת 'בצורת'. נראה להוסיף על כך תוספת ביאור לפי דברינו לעיל ש'בצר' משמעו מבוצר חזק ותקיף כמו "ערים בצורות". הגשם היורד על הארץ הוא דבר רך, השמים נעשים רכים ומורידים את הנמצא בהם לארץ, כאשר השמים קשים בבחינת "קשים כנחושת"^ב, הם משמרים את הגשם הנמצא בהם ואינם מורידים אותו לארץ^ג.

עד כאן עמדנו בקצרה על משמעות כמה מן הלשונות המשתמשים בשרש 'בצר', ניכנס עתה לשרשם של הדברים והבנתם לעומקם.

'בצר' - דיבוק חלקים יחדיו בלא יכולת פירוד

בספר יריעות שלמה (פפנהיים חוברת ז שימושי 'בצר', מהדורת הרב צוריאל עמ' 654) מבואר ששרש 'בצר' נופל על דבר המורכב מכמה חלקים המדובקים יחדיו בחזקה שלא ניתן להפרידם, חומה העשויה מאבן גיר שהיא רכה ומתפוררת אין בה תוקפו של 'מבצר', אך אם היא עשויה מאבן חזקה שאינה מתפוררת יש בה תוקף של

טועה שאינה קולטת אלא 'בצר' והוא גולה ל'בצרה', טועה שאינה קולטת אלא שוגג והוא מזיד היה, טועה שאינה קולטת אלא אדם, והוא מלאך הוא^א. הטעות הראשונה שטועה בה שרו של עשו היא בין 'בצר' ל'בצרה'. בהמשך דברינו נעמוד בין היתר גם על עומק הטעות שטעה שרו של עשו בין 'בצר' ל'בצרה'.

"ואת ענבי נזירך לא תבצור"

לשון נוספת בשרש 'בצר' מופיעה בתורה בפרשת בהר לגבי איסורי השמיטה והיובל: "את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצור שנת שבתון יהיה לארץ" (ויקרא כה, ה). הכתוב הזכיר לגבי תבואה לשון 'קצירה' - "את ספיח קצירך לא תקצור", ואילו לגבי הענבים נתייחדה לשון 'בצירה' - "ואת ענבי נזירך לא תבצור". מדוע אכן ייחדה התורה לשון מיוחדת לגבי ענבים שמקורה בשרש 'בצר'?

בפשטות היה ניתן לבאר, שלשון 'בצירה' המיוחדת לענבים היא משום כח היין האצור וצורור בתוכם, שהרי שרש 'בצר' יש בו גם במשמעות של שמירה ונצירה, כמו "ערים בצורות חומה גבהה דלתים ובריח" (דברים ג, ה). לפי זה היחס של לשון 'בצר' האמור בענבים אינו ביחס לענבים עצמם אלא ביחס לכח היין האצור בתוכם, וכלשון חז"ל (ברכות לה, ב) "יין השמור בענביו מששת ימי בראשית", כלומר, מקום השמירה של היין הוא הענבים שהם בתוכם. אך מדברי רבותינו נראה להלן כי לשון 'בצירה' אינה משוייכת דוקא לענבים ומובנה רחב יותר.

^א שהרג את ישראל במזיד. רש"י ישעיה (סג, א).

^ב יעויין ברש"י ישעיה שם שהביא רק את שתי הטעויות הראשונות ולא את הטעות שכולטת אדם ולא מלאך, וצ"ע.

^ג טעות זו שבין 'בצר' ל'בצרה' מצינו גם בענין אחר, בגמרא (עבודה זרה נח, ב) מסופר, כי ריש לקיש הגיע לעיר בצרה, וראה שם אנשים מבני ישראל האוכלים פירות מבלי לעשרם, ריש לקיש חשב כי העיר בצרה היא "בצר במדבר בארץ המישור לראובני" (דברים ד, מג), וממילא פירותיה חייבים במעשרות כדן פירות ארץ ישראל (רש"י שם ד"ה חזא), ולפיכך אסר עליהם לאלכלם מבלי לעשרם. אולם רבי יוחנן חבירו טען כנגדו 'אדמקטורך עלך זיל הדר' - [בעוד שבגדיך עליך חזור אליהם והתר להם הדבר ולא תשהה אפילו לנחם מטרור הדרך. רש"י שם ד"ה אדמקטורך] שכן 'בצר' איננה 'בצרה'.

^ה כמאמר הכתוב בספר דברים (כח, כג): "והיו שמך אשר על ראשך נחשת", וראה רש"י שם, וכן בויקרא (כו, יט).

^ו כע"ז ביריעות שלמה (פפנהיים חוברת ז שימושי 'בצר' מהד' הרב צוריאל עמ' 654).

עם חבירו - "הן עם אחד ושפה אחת לכולם" - היה בהם תוקף של 'מבצר', ו"עתה לא יבצר מהם את אשר יזמו לעשות", הם היו מבוצרים ובלתי ניתנים לחדירה. אולם הקב"ה בלבד שפתם והפיצם על פני כל הארץ, ובה ביטל תוקפם וחוזקם היפך מציאות 'מבצר'.

ונראה לומר ביתר עומק, בלשון הכתוב מבואר כי דור הפלגה בבנית המגדל רצו לעשות להם 'שם', 'שם' הוא שמו של הבורא, דור הפלגה במעשיהם רצו להעמיד כביכול את כוחם ועצמותם כנגד כוחו ועצמותו של הבורא. כך מבואר גם בדברי רש"י (שם פסוק א) שביאר לשון הכתוב "ודברים אחדים" - על יחידו של עולם.

כיצד? מאחר והבורא הוא אחד, והנבראים הם ריבוי, בהיותם "שפה אחת ודברים אחדים" הם באו לבטל מעצמם את הריבוי שבנבראים, ולהעמיד עצמם ב'ביצרון' כלפי יחידותו של הבורא, וזהו "לא יבצר" - 'בצר' 'בא צר', ה'צר' - ה'ביצרון' שלהם 'בא' - 'תגלה' כביכול מעין הבורא שהוא כל יכול.

מה עשה להם הבורא? "הפיצם ה' על פני כל הארץ", גילה בהם את מציאות הפירוד והנפרדות, וזה היה שורש נפילתם, מאחר שהם העמידו וגילו עצמם במציאות של 'ביצרון' - "לא יבצר מהם", נעשה בהם מציאות הפרדה שעל ידה יבצר מהם, וזהו מאחר שאין בהם את התוקף והחוזק שב'ביצרון'.

"עשו אבי אדום" - מדרגת 'ניצוץ' ללא הארה שלימה

כפי שהקדמנו, גם "עשו אבי אדום" יש בו משום שרש 'בצר', מלך אדום השני "יובב בן זרח" מקורו "מבצרה", ננסה להבין עתה מהי שייכותו העמוקה של "עשו הוא אדום" לשרש 'בצר'.

כפי שהזכרנו המלך השני היה נקרא "יובב

'מבצר' שלא ניתן לחדור לתוכו. נראה להביא דוגמא לדבר זה גם מהשימוש בלשון הקודש בנוגע למטבעות, מטבע קטן ויחיד נקרא 'פרוטה' בלשון חכמים, 'פרוטה' מלשון 'פרט' ו'פירור', כאשר צוררים הפרוטות כולם יחדיו הם נעשים לצרור - "וצרת הכסף בידך" (דברים יד, כה), מלשון צור וחוזק.

ביריעות שלמה (שם) מבואר ביתר עומק, ששרש 'בצר' יש לקראו כמו 'בא צר', בא במצר, 'בא' הוא לשון גילוי, הגילוי בו הוא מתגלה הוא על ידי מצר, וזהו כשהחלקים מתדבקים וצוררים יחדיו.

דור הפלגה - פירוד מול ביצרון

נשוב עתה לראש דברינו, לפעם הראשונה בה נזכר שרש 'בצר' בתורה - "ועתה לא יבצר מהם את אשר יזמו לעשות", נראה כי האחדות בה פעלו אנשי דור הפלגה בראשיתם, שעל ידה רצו לבנות "עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה לנו שם פן נפוץ על פני כל הארץ" (בראשית יא, ד) לא היה בה שטות ודמיון כוזב, אלא היא הביאה אותם למציאות בה היה להם כח לפעול כל דבר שירצו לעשותו.

הכתוב ממשיך ומספר מה אירע בסופם (שם פסוקים ה-ט): "וירד ה' לראות את העיר ואת המגדל אשר בנו בני האדם ויאמר ה' הן עם אחד ושפה אחת לכלם... ועתה לא יבצר מהם את אשר יזמו לעשות, הבה נרדה ונבלה שם שפתם אשר לא ישמעו איש שפת רעהו, ויפץ ה' אתם משם על פני כל הארץ ויחדלו לבנות העיר... כי שם בלל ה' שפת כל הארץ ומשם הפיצם ה' על פני כל הארץ".

לפי פשוטו היה נראה לומר, שמאחר שהפיצם ה' על פני כל הארץ, בטל כוחם מאחר שהם אינם נמצאים יחד. אולם לאור דברי היריעות שלמה יש לבאר הדברים בעמקותם, מאחר ואנשי דור הפלגה היו מחוברים האחד

חז"ל (סנהדרין נט, א): 'נכרי העוסק בתורה חייב מיתה, שנאמר (דברים לג, ד) "תורה צוה לנו משה מורשה" - אל תיקרי 'מורשה' אלא 'מאורשה'.

העולים ממדרגת 'ניצוץ' למדרגת 'אור' והיורדים ממדרגת 'אור' למדרגת 'ניצוצות'

לאחר שביארנו שישראל הם במדרגת 'אור', ואומות העולם במדרגת 'ניצוצות', נראה כי ישנן תנועות הפכיות בענין זה, ישנם אלו היוצאים ממדרגת 'ניצוצות' כאברהם אבינו ועולים למדרגת 'אור', והם הגרים הנכנסים תחת כנפי השכינה^ח. מהו 'גר'? גר הוא 'ניצוץ' שחזר ונכנס ב'אור' ובהארה השלמה, וזהו גם הפשט במה שאמרו חז"ל 'לא גלו ישראל לבין אומות העולם אלא כדי שיתקבצו עליהם', והיינו שיתווספו עליהם הניצוצות ויכנסו בהארה השלמה שהיא מדרגת ישראל.

מהצד השני ישנו יוצא ממדרגת 'אור' ויורד למדרגת 'ניצוצות', והוא 'עשו אבי אדם', משמעות 'אדם' היא דבר היוצא מן ה'אדם', וזהו מפני שהוא יוצא ממדרגת 'אור' למדרגת 'ניצוץ'. באופן נוסף אך דומה במהותו מבואר בגמרא (קידושין יח, א), שעשו היה נחשב כישראל מומר. מדוע? 'מומר' משמעו המרה והחלפה, וזהו מפני שהוא המיר עצמו מדרגת 'אור' לדרגת 'ניצוץ'.

זהו הפשט גם במה שאמרו חז"ל (מובא ברש"י ישן על בראשית לו, א) לגבי כילוי של עשו על ידי יעקב ובנו יוסף: 'ניצוץ יוצא מיוסף שמכה ושורף את כולם', מאחר שעשו הוא במדרגת 'ניצוץ', צריך שיצא ניצוץ אחר כנגדו על ידי יעקב ויוסף שהם במדרגת 'אור' ויכלהו.

בן זרח מבצרה", 'זרח' מלשון 'זריחה', מהי זריחה?

כדי לעמוד על עומקם של דברים נקדים בהבנת המושגים 'אור' ו'ניצוץ'. ה'אור' מבטא את כל חלקי ההארה המצורפים יחדיו, בתחילתו הוא מופרד מניצוצות רבים, ולאחר חיבורם זה לזה הם נהפכים ל'אור גדול'. גם השמש בזריחתה זורחת באופן זה, בתחילת זריחתה קרניה מפציעות-מפצילות^ט, ובסוף היא מאירה באור גדול, 'הנץ החמה' משמעו כפי שהזכרנו פעמים רבות הוא 'ניצוץ החמה', אלו הם חלקי ההארה, וכך ההארה מתחילה.

אברהם אבינו בתחילת דרכו היה בו בחינה זו של 'זריחה' ו'ניצוצות' - "מי העיר ממזרח צדק" (ישעיה מא, ב), 'מזרח'-זריחה'. וכך גם בדברי חז"ל (בראשית רבה לך לך לט, א): 'הציץ עליו בעל הבירה', מלשון 'ניצוץ' - 'הצצה'. לכן הוא תיקן את תפילת השחר שזמנה ב'הנץ החמה', הכוח שלו לתקן תפילה זו שזמנה ב'הנץ החמה' הוא מכוח 'הציץ עליו בעל הבירה'. אולם מדרגת ה'זריחה'-'ניצוץ' שהיתה באברהם בתחילת דרכו נהפכה בסוף למציאות של 'צהרים' מלשון 'צוהר', הארה שלימה. ונמצא שהניצוצות לא נשארו בדרגת ניצוצות אלא נהפכו לאור גדול.

ישראל ביסודם הם במדרגת 'אור', במילה 'ישראל' ישנן האותיות א' ר' שהן השרש של מילת 'אור'. ומשום כך ישראל נצטוו במצות תלמוד תורה הנקראת "תורה אור" (משלי ו, כג), גם בארמית שמה של התורה הוא 'אורייתא', שגם היא מורה על מדרגת 'אור'. אולם אומות העולם נשארים לעולם במדרגת 'ניצוצות' מבלי להפוך להארה שלמה, משום כך הם אסורים ללמוד תורה שהיא 'אור', וכפי שאמרו

^ח ראה יומא כט, א.

^ט ונקרא גר מלשון 'גרגור', חלקים קטנים.

^י ז"ל המדרש המובא ברש"י ישן שם: דבר אחר, 'וישב יעקב' - הפשטני הזה נכנסו גמליו טעונים פשתן, הפחמי תמה אנה יכנס כל הפשתן הזה, היה פיקח אחד משיב לו ניצוץ אחד יוצא ממפוח שלך ששורף את כולו, כך יעקב ראה כל האלופים הכתובים למעלה, תמה ואמר מי יכול לכבות את כולו, מה כתיב למטה (פסוק ב) "אלה תולדות יעקב יוסף", דכתיב (עובדיה א, יח) "והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש" ניצוץ יוצא מיוסף שמכלה ושורף את כולם.

'ניצוץ' - ממוצע בין אור למים

נחدد עתה את ההגדרה של 'ניצוץ'.

מהו 'ניצוץ'? בדברי רבותינו מבואר כי מהותו של הניצוץ הוא ממוצע בין דרגת 'אור' לדרגת 'מים'. ביאור הדברים, בזה"ק (פרשת תרומה ח"ב קסז, א) מבואר כי המילה 'אמר' הינה ר"ת של 'אור' 'מים' 'רקיע'. פירוש, קודם בריאת העולם היה העולם כולו 'מים' - 'ורוח אלקים מרחפת על פני המים' (בראשית א, ב). ביום הראשון של בריאת העולם נתגלה ה'אור' - 'ויאמר אלקים יהי אור' (שם פסוק ג). ביום השני נתגלה הרקיע - 'ויאמר אלקים יהי רקיע' (שם פסוק ו) שעיקרו 'ויהי מבדיל בין מים למים' (שם). כוונת הכתובים שה'אור' הנברא ביום הראשון נעשה מציאות של 'רקיע' ביום השני. ההבדל בין ה'אור' ל'מים' הוא בכך שה'אור' הוא הויה שלמה של כל חלקיו המדובקים יחד, ואילו המים במהותם נפרדים לטיפה ועוד טיפה ועוד טיפה, כמו פרוטה, שורש שתיהן מורכב גם מאותיות ט' פ', הרקיע הנברא ביום השני נוצר מחיבור ה'אור' ל'מים' והפיכתו ל'רקיע'.

הממוצע בין ה'אור' ל'מים' ה'ניצוץ', שכן ה'ניצוץ' במהותו הוא אור חלקי שבין האור השלם לבין המים שהם טיפין טיפין. משום כך נטבע בבריאה שבכוח המים שהם פרטים לכבות את הניצוצות שהן אור חלקי ויצא מהאור השלם.

מהותו של עשו כמכבד אב

כפי שלמדנו חז"ל, שרש קיומו של עשו הוא במצות כיבוד אב, אמנם רש"י בפרשת תולדות (בראשית כה, כז) מביא בשם חז"ל שהיה מרמה את אביו: "איש יודע ציד" - לצוד ולרמות את אביו בפיו, ושואלו אבא היאך מעשרין את המלח ואת התבן, כסבור אביו שהוא מדקדק במצוות. אבל ביסודו היה בו שייכות למצוות כיבוד אב. מאידך, בדברי חז"ל במקום אחר^א מבואר שעשו היה בו רק כיבוד אב ולא כיבוד אב.

מהי השייכות של עשו דוקא לכיבוד אב ולא לכיבוד אם? השייכות של כל בן לאב היא על ידי 'טיפה סרוחה'. לפי פשוטו 'סרוחה' הוא מלשון סירחון, כשהאשה אינה מתעברת מן הטיפה, הטיפה מגיעה לידי סירחון. אבל בעומק נראה, שמשמעו גם כמו "סרח העודף" (שמות כו, יב), כלומר, דבר מיותר שאינו מוצא מקום לנוח עליו והוא נופל ממנו. 'טיפה סרוחה' היא טיפה היורדת ממדרגת האור העליונה והיא נופלת למטה, כמו ה'ניצוץ' הנופל ממדרגת האור השלם למדרגת מים.

מי שיש בו כיבוד אב ולא כיבוד אם, משמע שהוא מכבד רק את הטיפה שממנה הוא בא ולא את הוויתו השלימה, הוא מכבד את מדרגת ה'ניצוץ' שבטיפה. מאחר ועשו לא היתה בו דרגת הווית האור השלימה אלא רק דרגת 'ניצוץ', משום כך היה בו רק כיבוד אב.

מכיון שאנו עוסקים כעת בשרש 'בצר', בשרש זה ישנן האותיות ב' צ' שהן משרש 'מבצבץ', האור יוצא מבין החרכים וניצוצותיו מבצבצים. זהו העומק שבעשו השייך לשרש 'בצר'-'בצרה' שהוא שייך לחלקי ה'ניצוצות' המבצבצים.

ארץ ישראל במדרגת 'אור' וארץ העמים במדרגת 'ניצוץ'

כפי שהזכרנו בתחילת דברינו, 'בצר' היא עיר מקלט שבעבר הירדן המקבילה לעיר מקלט 'חברון' שבחלקו של יהודה.

ביאור הדברים כפי המתבאר כעת, מאחר שישראל הם בדרגת 'אור' גם ארץ ישראל היא בדרגתם של ישראל והיא בדרגת 'אור', ומשום כך היא "ארץ אשר ה' אלקיך דרש אתה תמיד עיני ה' אלקיך בה" (דברים יא, יב), 'עיני' במשמעות 'חכמה', כמו "עיני העדה" (במדבר טו, כד), החכמה מאירה כמו שנאמר "חכמת אדם תאיר פניו", הקב"ה מאיר אותה בעיניו ומעלה אותה לדרגת 'אור'.

^א ראה תנחומא כי-תצא סי' ד.

ובריח לשמור על הנמצאים בתוכם, ושלא יכנס בהם מי שאינו רצוי.

בכתובים שבספר דברים העוסקים בהפרשת ערי המקלט על ידי משה נאמרה לשון מיוחדת בנוגע לרוצח בשגגה "ונס אל אחת הערים האל וחי" (דברים ד, מב), בגמרא למדו מכך כמה דברים שביסודם עומד הכלל "עביד ליה מידי דתהוי ליה חיותא" (מכות י, א), כלומר הרוצח בשוגג צריך חיות מיוחדת, מספקים לו מים ומזון, תלמיד שגלה מגלים רבו עמו, רב שגלה מגלים תלמידו עמו, וכן כיוצא בזה כפי המבואר שם.

מה פירושה של חיות מיוחדת זו? בתורה נאמר בפירוש שהרוצח במזיד הוא בעונש של מיתה - "מות יומת הרוצח" (במדבר לה, טז), בפרשת ערי מקלט נתחדש שגם ההורג בשגגה נחשב ביסודו כמחויב מיתה, ולכן מצינו שנחלקו תנאים (משנה מכות ב, ז) האם גואל הדם רשאי או מצווה להרגו. נמצא אם כן שבעומק ההגדרה ההורג את חבירו בין בשגגה ובין בזדון נחשב כמחויב מיתה - "גברא קטילא" - ואין לו חיות. התורה לימדה אותנו שהרוצח בשגגה יכול לברוח לעיר מקלט ובכך תתחדש בו החיות שהוסרה ממנו בהריגתו.

הגדרת החיות הניתנת להורג בשגגה על ידי מנוסתו לעיר המקלט שרשה היא 'בצר'- ביצרון, כלומר, התורה חידשה לו מקום בו יוכל להיבצר ולהישמר. חז"ל בגמרא הרחיבו את מהותה של חיות זו, ולמדו מכך שיש להחיותו ככל האפשר ולעשות בו כל "מידי דתהוי ליה חיותא", וכמבואר לעיל. מהו עומק היסוד של 'עביד ליה מידי דתהוי ליה חיותא'? כשיש לאדם חיות גמורה הוא בבחינת 'אור', כשיש לו חיות חלקית הוא בבחינת 'ניצוץ'.

מאידך, גם ב'ארץ העמים' - ארצם של אומות העולם - הקב"ה מסתכל ומביט בה תמיד, אולם המבט שם שונה והוא אינו מבט גמור ב'עיני ה'" המעלה אותם לדרגת אור גמור, אלא רק בדרגת "מציץ מן החרכים" מלשון 'ניצוץ'.

וביתר עומק נראה, כי הגילוי שנגלה לאברהם מאת ה' כשהיה ב'חרן' שבארץ העמים היה בדרגת "הציץ עליו בעל הבירה", אבל כשהגיע לארץ ישראל נתגלה עליו הקב"ה באור גמור - "אל הארץ אשר אראך" - ולא בדרגת 'ניצוץ' - 'הציץ'.

לאחר שעמדנו על כך שגילוי כבוד ה' משתנה בין דרגת ארץ ישראל שהיא בדרגת 'אור גמור' לדרגת ארץ העמים שהיא בדרגת 'ניצוץ', נבין כי הממוצע בין שני דרגות אלו הוא עבר הירדן שיש בו גם מדרגת ארץ ישראל בהיותו נחלת שבטי ראובן גד וחצי המנשה, לבין דרגת ארץ העמים. מקום זה הוא מקום הגילוי של הווית האור שבתוך הניצוצות.

מדוע נתאוו בני גד ובני ראובן לרשת את עבר הירדן? אמנם מקרא מפורש הוא שהיה להם מקנה רב - "ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד עצום מאוד" (במדבר לב, א) - אבל בדברי רש"י מופיע בפירוש הפסוק "כי שם חלקת מחוקק ספון" (דברים לג, כא) שרצונם היה ליטול בעבר הירדן משום שידעו ששם בנחלתם תהיה חלקת קברו של משה בהר נבו, ונתאוו לרשת את חלקת קבורתו.

'בצר' כתפיסת שרשם של ערי המקלט בבחינת 'ניצוץ'

העיר מקלט הראשונה שבין ערי המקלט שהפריש משה בעבר הירדן קודם שנכנסו ישראל לארץ היא 'בצר בגלעד', כפי המקובל לנו, ראשית הדבר כולל את הדבר כולו, ואם כן נמצא ששרש כל ערי המקלט הוא בדרגת 'בצר', פירוש הדבר, שהם מבוצרים בביצור ושמורים בשמירה גמורה על ידי חומה דלתים

"חברון שביהודה" כנגד "בצר במדבר"

לאחר שעמדנו על עומק ענינו של ערי המקלט שבעבר הירדן ויניקתם מאלו שבארץ ישראל ומשם לכל העולם כולו, נבין גם בפרטות את ענין ההקבלה שהקבילה הגמרא במכות בין "בצר במדבר" (דברים ד, מג) לבין זאת שב"חברון שביהודה" (יהושע כ, ז). מהי השייכות ביניהן?

כפי שביארנו בהרחבה, ישנן שלש מדרגות ל'הארה': אור גמור, וחושך, והממוצע ביניהם הן ה'ניצוצות'. עתה נעמוד על ההקבלה שלהם במדרגות ה'חיות' שגם בהן ישנן שלש דרגות: חיות, מיתה, והממוצע ביניהם היא השינה.

חברון לפי פשוטו היא מציאות של מיתה וקבורה, ולכאורה אין שם חיות כלל. אולם בעומק נראה כי המציאות שם אינה מציאות של מיתה אלא מציאות של שינה, שם קבורים "ישיני חברון" (ירושלמי יומא ג, א). ביאור הדברים כך הוא, כאשר האדם חי הוא בדרגת 'אור גמור' שכן "חכמת אדם תאיר פניו" (קהלת ח, א), כשהוא מת נסתלק ממנו אור נשמתו וחכמתו. הממוצע ביניהם הוא מצבו של האדם כשהוא ישן. דרגת אורו כשהוא ישן אינה אור גמור אלא 'ניצוץ' בעלמא¹.

הגילוי שנגלה ב'חברון' שבה קבורים 'ישיני חברון' המקבילה ל'בצר' הוא בכך שיש מציאות של ממוצע בין 'חיים'-'אור' ל'מוות'-'חושך' והוא מציאות ה'ישן'-'ניצוץ'. עומק השרש של 'ישיני חברון' מתגלה באברהם אבינו שנאמר בו "מי העיר ממזרח שמש" ו'הציץ עליו בעל הבירה'. הגילוי שנתגלה לו בדרגת 'ניצוץ' האיר בו בתחילת בריאתו בהיותו בן ג' שנים, מדרגה זו נחשבת כ'שינה' ביחס למדרגתו

'ארץ העמים' יונקת את חיותה מערי המקלט שבעבר הירדן והם יונקים חיותם מאלו שבארץ ישראל

כפי המבואר לעיל, ארץ ישראל היא בבחינת 'אור גמור', ואילו ארץ העמים היא בבחינת 'ניצוץ' שהוא אור חלקי, מנין מקבלת ארץ העמים את בחינת ה'ניצוץ' שבה הבא מהאור הגמור? מהפרשת משה את שלש ערי המקלט בעבר הירדן וקביעת העיר 'בצר' כראשונה להם. משה בהפרשתו את 'בצר' הגדיר את שורש 'עבר הירדן' כ'ניצוץ' המקבל חיות מה'אור הגדול' שבארץ ישראל, ובכך העולם כולו שיש בו טומאת 'ארץ העמים' יונק חיות חלקית זו, וזהו מפני שהמונח 'עבר הירדן' אינו פרטי דוקא למקום ירושת שבטי ראובן וגד וחצי המנשה, אלא הוא הרחבה לכל המונח 'ארץ העמים'². 'ארץ העמים' ביסודה היא חושך גמור בלי חיות כלל, וכפי שאמרו חז"ל "כל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה" (כתובות קי, ב). החיות שיש ב'ארץ העמים' אינה מחמת עצמה, אלא היא יונקת את שרשה מ'עבר הירדן'.

נקודה זו מבוארת בדברי הגמרא שהזכרנו בתחילת דברינו: 'שלש ערים הבדיל משה בעבר הירדן וכנגדן הבדיל יהושע בארץ כנען, ומכוונות היו כמי שתי שורות שבכרם "חברון ביהודה" כנגד "בצר במדבר", וכו"'. פירוש הדבר של 'מכוונות היו' אינו רק כפשוטו אחת כנגד השניה במציאות, אלא שההארה של של השלוש שבארץ ישראל מאירה את השלש שבעבר הירדן, ה'אור הגדול' וה'חיות הגמורה' של אלו שבארץ ישראל משפיעים ניצוצות לאלו שבעבר הירדן 'עביד ליה מידי דתהוי ליה חיותא', ו'חיות' זו נותנת את כוחה לכל 'ארץ העמים' הנכללת בכלל 'עבר הירדן'.

¹ שכן ישנם 'תרי עברי דנהרא', העבר המערבי שהוא ארץ ישראל, והעבר המזרחי שהוא כל מה שמעבר לנהר ובכלל זה כל 'ארץ העמים'.

² כיצא בזה מצאנו בהארת המאורות ביום ובלילה "המאור הגדול לממשלת היום" ו"המאור הקטן לממשלת הלילה", ביום הוא זמן של חיות והארה, ואילו הלילה זמן השינה מאירים בה הלילה והכוכבים שהם בדרגת 'ניצוצות'.

ירד למדרגת 'ניצוץ', ולכן הם קרויים 'ישיני חברון'. לעומת זאת עשו במהותו ובעומק השגתו הוא במדרגת 'ניצוץ' בעלמא ואין בו כלל הארה גמורה, ולפיכך לאחר מיתתו רק ראשו נשאר במדרגת 'ניצוץ', אבל גופו היה פחות מכך, ולכן רק ראשו זכה להיקבר במערת המכפלה.

ב. נקודת הבדל זו שבין ראשו לגופו של עשו ניכרת גם כשאמר ליעקב "הלעיטני נא מן האדום האדום הזה" (בראשית כה, ל), החילוק שבין אדם האוכל לבין אדם שמלעיטים אותו באוכל הוא מקומו של הראש באכילה זו. אדם האוכל ראשו שותף לאכילה זו, הפה והשיניים שבתוכו לועסים האוכל ומרככים אותו כדי שיהיה ראוי לעיכול, ולאחר מכן הוא עובר לתוך הגוף כדי לעכלו. אולם מי שמלעיטים אותו באוכל איברי הראש אינם שותפים לעצם האכילה, והם רק כלי בו האוכל עובר לגוף. כשישראל אוכל דבר יש בזה מדרגה של 'אור' מחמת שימוש הראש בתיקון האוכל והעברתו לגוף, אולם עשו שמדרגתו היא 'בצר' מלשון 'מבצבץ' אינה אור גמור אלא 'ניצוץ' בעלמא, גם אכילתו נעשית בגוף בלבד ולא באיברי הראש.

'בצר'-רביץ'

ישנה הבחנה נוספת במילה 'בצר' ונראה שאמנם יש בה משמעות של צירוף החלקים יחדיו להיות דבר מבוצר וצבור, (גם המילה 'צואר' יש בה משמעות זו שמצרף הראש לגוף וצובר אותם להיות אחד). אולם יש במילה 'בצר' בהיפוך אותיות גם משמעות מצד הקלקול והיא המילה 'רביץ' מלשון רביצה - "רביץ תחת משאו" (שמות כג, ה). שרש זה מלמד על כבדות וקושי.

הגילוי העמוק יותר של עשו במילת 'בצר' היא בעיקר במדרגת 'רביץ', יש רביצה לזמן

בהיותו בן מ"ח שנים שמסמלות על שלמות ההארה, כמו רמ"ח איברים המסמלים את הגוף בשלימותו. מדרגה זו היא מדרגת 'חברון'- 'ישיני חברון', שבה מתגלה המציאות של ה'ניצוצות'.

מילת 'חברון' מקבילה למילת 'בצר', שרש המילה 'חברון' הוא ח. ב. ר. ואילו שורש המילה 'בצר' היא ב. צ. ר. יש ביניהן שתי אותיות מקבילות ב' ר', האותיות המתחלפות שבין שני שרשיהן הן ח' צ"י. הגדרת ההתחלפות בין שתי אותיות אלו מלמדת על הקלקול והנפילה שנעשה בין הח' שב'חברון' לצ' של 'בצר', והיא מרמזת על צ"ח קללות שבמשנה תורה.

היחס בין ראשו לגופו של עשו

לאור דברינו נעמוד על נקודה נוספת והיא היחס בין ראשו של עשו לגופו. נקודה זו מאירה בשתי מקומות:

א. הקבורים במערת המכפלה הם אדם וחור, והאבות הקדושים - אברהם ושרה, יצחק ורבקה, יעקב ולאה -, בחז"ל מבואר שגם ראשו של עשו קבור במערת המכפלה. זאת אומרת שלראשו של עשו יש לו שייכות למערת המכפלה ולא לגופו. הענין הוא כך, ראשו של ישראל הוא במדרגת 'אור גמור' בבחינת "חכמת אדם תאיר פניו", ישראל אותיות לי-ראש, ראשו של ישראל מאיר את הגוף כולו, ואם כן הגוף הוא במדרגת ניצוצות המקבלים אור מהארת הגולגולת. אבל ראשו של עשו הוא במדרגת גוף, ואם כן הראש עצמו הוא במדרגת 'ניצוץ' ואין בו מציאות והשגה של 'אור גמור', לפיכך רק ראשו נקבר במערת המכפלה.

האבות הקדושים בחייהם היה כל גופם במדרגת 'ישראל' שהוא 'אור גמור', אולם במיתתם ההארה נשארה בראשם אבל גופם

^י מלשון מוח

^{יב} חצ, לשון של חצי, חלוקה והפרדה.

מתחת הפטיש" (ב"ק סב, ב) כל הוויתו ומהותו היא העתקתו והוצאתו מן הפנים החוצה.

נקודה זו לגבי האור הפנימי ניכרת גם מדברי חז"ל (שבת כב, ב) לגבי המנורה "וכי לאורה הוא צריך והלא כל ארבעים שנה שהלכו בני ישראל במדבר לא הלכו אלא לאורו? אלא עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל". ביאור הדברים, האור הרוחני עיקר הוויתו אינה באור היוצא חוצה לו, אלא שהוא קבוע ופנימי במקומו ובהוויתו.

כפי שהדגשנו יעקב הוא האור הפנימי "ישב אהלים" ואילו עשו הוא הניצוץ הנעתק ויוצא מן האור הפנימי החוצה, וזהו ה'בר' של 'בצר'. אולם 'ניצוץ' זה יש בו גם את ה'רב' של 'בצר', וזהו ריבוי הניצוצות, 'מבצבץ' הוא ריבוי של השורש 'בץ', באופן שמתקיימים בעשו כל צירופי האותיות של 'בצר', 'בץ' 'רב' ו'בר', ריבוי של יציאת ניצוצות המבצבצים מן האור הפנימי החוצה.

יציאת עשו לתרבות רעה ביום בו מת אברהם

בגמרא (ב"ב טז, ב) מבואר שביום בו מת אברהם אבינו יצא עשו לתרבות רעה, ועבר חמש עבירות חמורות, חמש עבירות אלו קיצרו את חיי אברהם שהיה צריך לחיות ק"פ שנים ומחמתם מת בהיותו בן קע"ה שנים. ננסה להבין את עומק דברי חז"ל אלו לפי השגתנו עד עתה בשרש 'בצר'.

האותיות ק' פ' הן מלשון היקף, ומשמעם היקף סביב, המשמעות של זה היא שאברהם אבינו שנתקצרו ימיו גם אור המקיף שסיבב אותו בחייו נתבטל במיתתו.

ביאור הדברים בעומק, שישנם שני מיני יציאת דבר מגבולו, ישנה יציאה של תיקון וישנה יציאה של קלקול. כל אדם במציאותו יש לו את עצם המציאות שלו ויש את ההיקף שלו, לדוגמא: חז"ל לימדונו (ב"מ י, א) כי האדם

שבה האדם נח או ישן, אבל יש מדרגת "רבץ תחת משאו", שהיא רביצה קבועה ומוחלטת מחמת המשא הנמצא עליו, מציאות זו היא מציאות הקרובה למציאות המוות בה האדם נשאר במקומו מבלי יכולת לקום כלל.

יעקב 'אור פנים' - עשו 'ניצוץ היוצא לבר'

עד עתה עמדנו על שרש 'בצר' מלשון בא צר. לשון זו יש בה את צד התיקון ואת צד הקלקול, בצד התיקון היא מלשון 'צורר' 'צוררות' 'וצרת הכסף'. ומצד הקלקול היא מלשון 'צרה' 'מיצר'. אבל שתיהן משמען צר ומצומצם. המונח "ערים בצורות" מול "ערי הפרזים", עיר בצורה ענינה שהמקום מצומצם וצר ולא ניתן לצאת ולהיכנס ממנו, ואילו עיר פרוזה היא מלשון מפורד ומפורר, כלומר דבר רחב שניתן לצאת ולהיכנס ממנו.

אולם בנוסף לכך ישנו צירוף נוסף העולה מהאותיות הראשונה והאחרונה ב'ר' הנקראות כ'רב' ו'בר'. יעקב אמר "יש לי כל" (בראשית לג, יא), לעומתו אמר עשו "יש לי רב" (שם פסוק ט). יעקב איש של 'פנים' - 'גו' הוא היה "ישב אהלים" (שם כה, כז), ואילו עשו היה איש של 'חוץ' - 'בר' "ויהי עשו איש ידע ציד איש שדה" (שם). עשו עומד מציאות של איש שדה היוצא החוצה.

כפי שהזכרנו לעיל 'בצר' יש בה אותיות ב' צ' מלשון 'מבצבץ', 'מבצבץ' הוא ניצוץ היוצא החוצה מן האור הפנימי, יעקב "ישב אהלים" הוא במדרגת אור פנימי - "אז יבקע כשחר אורך" (ישעיה נח, ח), 'יבקע' אותיות 'יעקב', ואילו עשו "איש ציד איש שדה" הוא 'מבצבץ', כלומר, הניצוץ היוצא החוצה מן האור הפנימי.

נדגיש כי גם אור היוצא החוצה כמו נר חנוכה שונה במהותו מניצוץ היוצא החוצה, האור היוצא החוצה הוויתו כאור פנימי הנמצא כעת בחוץ שכן הוא עומד במקומו ומאיר סביבו, אולם ניצוץ היוצא החוצה כמו "גץ שיצא

משום כך יובן מדוע באותו היום בא עשו ודרש מיעקב "הלעיטני נא מן האדום האדום הזה", שכן כפי המבואר לעיל הלעטה היא ניתוק ה'ניצוץ' משרשו בראש שהוא בדרגת 'אור', וירידתו לכלל 'ניצוץ' המנותק משרשו. נשוב עתה להקבלה שבין "חברון ביהודה" לבין "בצר במדבר", ונבין גם מדוע טעה שרו של עשו בין 'בצר' ל'בצרה'.

ישנו הבדל נוסף בין "חברון ביהודה" לבין "בצר במדבר", בגמרא (כתובות ק"ב, א) מבואר, ש'חברון' היתה אדמת טרשים, מהי אדמת טרשים? אדמת סלעים שאינה ראויה לא לזריעה ולא לבנין. לעומתה היתה "בצר במדבר בארץ המישור" (דברים ד, מג). מהי "ארץ המישור"? ארץ ישרה, ארץ שיש בה יושר, ארץ שהכל אצלה בשיווי¹⁰.

עומק קליטת העיר מקלט שב'בצר' היא בכך שהיא מגלה את מדרגת 'ישיני חברון'. כלומר, ישנן שתי מציאויות של מיתה. האחת, הסתלקות גמורה כמו שקיעה. והשנית, מדרגת שינה. חברון מגלה את מדרגת 'ישיני חברון' שאינה מיתה גמורה אל 'שינה'. מיתה זו היא בבחינת 'ניצוץ' כפי שהרחבנו לעיל, והיא דרגת ארץ ישראל ודרגת האבות הקדושים שגם במיתתם יש בהם משום התנוצצות של האור שבחייהם.

כנגד "חברון ביהודה" ישנה "בצר במדבר", מהותה של'בצר' שבעבר הירדן כפי שהרחבנו לעיל היא מקום קבורת משה "כי שם חלקת מחוקק ספון" (דברים לג, כא).¹¹ האבות במיתתם נקראים 'ישיני חברון' שהיא מדרגת שינה ו'ניצוץ', שמשם שקעה, ואילו משה היה

קונה כל מה שבד' אמותיו, פירוש הדבר הוא, שכל מה שמסביב לו נחשב כמקומו, שכן במקומו הוא נוטל חפצים ומחזיר, ובו הוא פושט ידיו ורגליו. נמצא שההיקף של האדם הוא חלק ממציאותו ועצמותו. יציאה מעצמו לתוך הקיפו נחשבת כיציאה של תיקון¹². אולם ישנה יציאה של קלקול, יציאת הקלקול היא כאשר יוצא האדם מחוץ להיקפו וגבולו.

חילוק זה בין יציאה של תיקון ליציאה של קלקול מצינו גם ביציאת יעקב מבאר שבע לחרון, יעקב ביציאתו היו בו שני מיני יציאות, הראשונה, לחפש לו אשה בחרן כאשר ציוו לו אביו ואמו. יציאה זו היתה יציאה של תיקון, שהרי יציאה לחפש אשה נחשבת כיציאה לתוך ההיקף, האשה מקפת האדם והופכת לחלק מעצמותו, וזוהי עומק כוונת חז"ל ש'כל השרוי בלא אשה שרוי בלי חומה', 'חומה' פירושה הביצרון וההיקף של האדם. אולם היתה לו כוונת יציאה נוספת והיא בריחה מפני עשו אחיו המתנחם לו להרגו, יציאה זו היתה יציאה של קלקול, שכן היא באה לענות על הקלקול שביציאת עשו אחריו הפועל יציאה מחוץ למקומו להרע לאחיו.

יציאת עשו לתרבות רעה ביום בו מת אברהם אירעה מפני שבחיי אברהם היה ה'ניצוץ' של עשו מחובר לאור שהאיר אברהם בשרשו, משמת אברהם בקיצור שנים ולא הגיע לכלל ק' פ' - 'היקף' נתבטל אור המקיף שהקיף את אברהם והאיר את ניצוצו של עשו וחיברו למקורו, ועל ידי כך יצא עשו חוץ לגבול היקפו של אברהם ונתקלקל ביציאה זו עד שיצא לתרבות רעה.

¹⁰ דוגמא לדבר מצאנו בגמרא (ב"ב יד, א) לגבי ספר תורה שצריך שיהיה אורך היריעה כמו היקפו של הספר לאחר שגוללים אותו, ארכו כהיקפו, זהו מפני שההיקף של הדבר מגדיר את עצם המציאות שלו.

¹¹ המהר"ל בחידושי אגדות (על מכות יב, א) מאריך בענין זה שהתורה בחרה לעיר מקלט את שלש ערים אלו מפני שאחת מהן היא בגובה - "את ראמות בגלעד", אחת מהן בעומק "את גולן בבשן" שנאמר עליה "אמר ה' מבשן אשיב אשיב ממצולות ים" (תהלים סח, כג), והשלישית "בצר במדבר בארץ המישור" שהיא בשיווי.

¹² אמנם פסוק זה נאמר לגבי גד שנברך משה בחלקו, אבל בודאי בעומק ובהרחבה הכוונה בזה שזוהי ירושת עבר הירדן, לרשת את מקום קבורת משה.

שהוא דרגת 'ניצוץ' כפי שהרחבנו לעיל, אבל יש בה גם משמעות גבוהה של 'בה צהר', 'צהר' בדרגתו הגבוהה הוא חלון דרכו משתקף אור ה'צהרים', וזהו מדרגת אור בהיר וגמור.

גם לשון הכתוב לגבי חטא העגל כשחשבו העם שמשה מת הוא "וירא העם כי בשש משה לרדת מן ההר" (שמות לב, א), ודרשו חז"ל (הובא ברש"י שם): 'בשש' - בא שש. כלומר, שעברה שעת הצהרים ועדיין לא ירד משה. לא לחינם היה צריך משה לרדת בשעת הצהרים שהרי הארתו היא כשהחמה בטהרתה ובשיא תוקפה. אולם השטן כשרצה לבלבל את ישראל הראה להם את דמותו של משה מת, הוא הראה להם את הקלקול והחושך שבענין זה, וזוהי מיתתו של משה היפך חיותו כ"פני חמה" באור הצהרים.

מעתה נבין את עומק טעותו של שרו של עשו, שרו של עשו אינו רוצה להיקלט ב'בצר' שהיא 'חיות' בדרגת 'ניצוץ' בעלמא, אלא הוא מנסה להיקלט בחיות הגמורה והמאירה. אולם בריחה זו מביאה אותו לכלל נפילה ב'בצרה'.

נבאר הדברים כך, המילה בצר היא רצ"ב, כלומר, מאתיים ותשעים ושנים, ואילו המילה בצרה יש בה תוספת של חמש, סך הכל עם הכולל רצ"ח, כלומר, מאתיים ותשעים ושמונה, אותיות רצח.

פירוש הדבר, בכתבי רמח"ל מתבאר החילוק בין 'בצר' ל'בצרה'. הרמח"ל מבאר כי 'בצר' הוא מלשון מיעוט וחסרון¹⁷, וזהו האופן בו הקב"ה שנתאוה להיות לו דירה בתחתונים, צמצם כביכול את הארתו השלמה כדי להביא העולם לתכליתו. ביאור הדברים בלשוננו, ששרש בנין העולם הוא בהסתלקות הארתו השלמה של הבורא והשארית רשימו ו'ניצוצות' בו. ואילו 'בצרה' לדברי רמח"ל היא יציאת כוח הרע לפועל. ביאור הדברים בלשוננו,

במיתתו כמו בחייו בשיווי גמור, ובשניהם היה בדרגת 'אור גמור', 'פני משה כפני חמה' (ב"ב עה, א), שהרי "לא כהתה עיניו ולא נס ליחה" (דברים לד, ז).

ביאור טעות שרו של עשו בין 'בצר' ל'בצרה'

לאור דברינו נעמוד בעומק על טעותו של שרו של עשו שבורח להיקלט ב'בצר', ובמקום זאת הוא בורח ל'בצרה'.

כוונת הדברים בעומקם היא, שאכן מטרת עיר המקלט היא לקלוט ההורג בשגגה, כפי שביארנו בעומק, 'בצר' היא מקום ה'חיות' וההצלה מן המוות - "עביד דתיהוי ליה חיותא", אך 'חיות' זו היא חיות נמוכה בדרגת 'ניצוץ', וזהו ה'חיות' שבעולם הזה שאין בה יותר מאשר 'ניצוץ' בעלמא, ואם כן הבריחה היא בריחה ממוות גמור ל'חיות' בדרגת 'ניצוץ'.

אולם שרו של עשו בורח לעתיד לבוא, ה'חיות' שבערי המקלט לעתיד לבוא היא 'חיות גמורה' של 'אור גמור' המאיר באורו של משה ולא של 'ניצוץ' בעלמא, דבר זה ניכר גם בשמו של אבי מלך אדום השני "יובב בן זרח מבצרה", זריחה גמורה. כאשר בורחים מן ההריגה לעתיד לבוא, מקום ה'חיות' שבערי המקלט תהיה אור גמור ולא 'ניצוץ' בעלמא. ממילא כאשר בורח שרו של עשו הוא מחפש בבריחתו להאיר באורו של משה רבינו הקבור בעבר הירדן, ועליו נאמר "הנך שכב עם אבתיך וקם" (דברים לא, טז), ודרשו חז"ל (מדרש הגדול שם) מכאן לתחיית המתים מן התורה. כלומר, משה רבינו בתחיית המתים קם בדרגתו הגבוהה של חיות ואור גמור, ובעומק נקודה זו מחפש שרו של עשו להיקלט ולהינצל מדינו.

נקודה זו רמוזה אף היא בשורש מילת 'בצר', מילה זו יש בה משמעות תחתונה של 'מבצבץ'

¹⁷ כך הוא בלשונות התרגום והגמרא בכמה מקומות ש'בציר' הוא דבר חסר.

הסתלקות החיות הגמורה.

'בצר' בירידת הגשמים ובתחיית המתים

כפי שהקדמנו, אחד משימושי מילת 'בצר' היא גם בנוגע לשנת 'בצורת', כלומר, מציאות של העדר גשמים, לאור דברנו עתה נבאר הדברים ביתר ביאור.

כפי שהזכרנו כמה פעמים במאמר זה המילה 'בצר' כוללת בתוכה את מילת 'מבצבץ', הזכרנו גם שהטיפה יש בה משום 'ניצוץ', שהרי עשו כיבד את הטיפה שבא ממנה ומשום כך כיבד את אביו, גם טיפות הגשם יש בהם משום 'ניצוצות', ירידת הגשמים משמעה צבירה וריבוי טיפות רבות בבחינת צירוף כל חלקי הניצוצות, והיא נכללת ב'בצר' במשמעות של 'בה צרורות', הגשמים יורדים בריבוי של טיפות. נקודה זו היא נקודת התיקון של 'בצר'.

אולם זה לעומת זה עשה האלקים, וישנה גם נקודת הקלקול של 'בצר', נקודה זו מתגלית בשנת בצורת כהטיפות אינן יורדות, בה מתגלה שרש 'בצר' בצד הקלקול שלו במשמעות 'בה צור', הכל צרור בה ואינו 'מבצבץ' ויורד לארץ.

כהמשך לענין זה נביא את המבואר בדברי חז"ל (שבת פח, ב) שהוריד הקב"ה על ישראל טל של תחיה שהוא עתיד להחיות בו את המתים. במקום אחר בחז"ל מבואר שהעליה והיציאה מן הארץ יש בה בחינת 'מבצבצים ועולים'^כ. כלומר, השורש של תחית המתים מתחיל בשרש ב' צ'- 'מבצבץ'.

אולם כפי המקובל לנו מדברי רבותינו יהיו שני תחיות המתים, תחיית המתים בדרגתה הנמוכה השייכת לעולם הזה ולאחריה עתידים המתים לחזור ולמות, ותחיית המתים לעתיד לבוא שלאחריה יחיו המתים לעולם. השרש

בצרה מבטאת את המיתה, וגם את פעולת ההמתה - רציחה, שהן יציאת כח הרע לפועל. המציאות של 'בצרה' היא 'רצח' כפי שנתבאר.

מעתה נאמר כך, שרו של עשו האחראי והממונה על רציחת והריגת ישראל, מנסה לברוח מן ה'ניצוצות' שהן שרש הוויתו כפי שהארכנו לבאר, ל'אור' שהוא מקום התיקון, אולם הוא נופל חזרה ל'בצרה' שהיא מקום הרציחה. ה'צהר' נהפך ל'רצח', שכן ה' וח' הן אותיות מתחלפות המהפכות המשמעות^כ.

צדיקים מתרפאים בה ורשעים נידונים בה

להלשמת ענין זה נביא מדברי חז"ל (נדרים ח, ב ועוד מקומות) שדרשו הכתוב (מלאכי ג, ב) "וזרח לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה": אמר ריש לקיש, אין גיהנם לעולם הבא אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה, צדיקים מתרפאין בה ורשעים נידונין בה, שנאמר "וזרח לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה" ולא עוד אלא שמתעדנין בה שנאמר (שם) "ויצאתם ופשתם כעגלי מרבק" והרשעים נידונין בה שנאמר (שם פסוק יט) "הנה היום בא בוער כתנור" וגו'.

ביאור הדברים לפי הבנתנו, בזמן הזה שהחמה בתוך נרתיקה היא אינה מאירה 'אור גמור' בשלימות אלא בדרגת 'ניצוץ' בעלמא. אבל לעתיד לבוא יוצאי הקב"ה החמה מנרתיקה, ואז הצדיקים יאורו בה באור השלם ויתוקנו על ידה, אולם הרשעים שרו של עשו הכולל גם את "יובב בן זרח מבצרה" [יובב] מלשון "בבה" וצעקה] אינם מיתקנים על ידה ועולים ממקום ה'ניצוץ' למקום האור גמור וההארה השלמה, אלא אדרבה להיפך הם נידונים ויורדים על ידה מ'בצר' שהוא בדרגת 'ניצוץ' למדרגת 'בצרה'- 'רצח' שהיא מדרגת

^כ כמו 'חמץ ו'מצה' למשל.

^{כא} כך אמרו בגמרא (סוטה יא, ב) לגבי תינוקי ישראל במצרים שהיו נבלעים בארץ בדרך נס להינצל מן המצרים, שלאחר שהלכו המצרים היו 'מבצבצים ועולים' והולכים לבתיהם.

בשרש 'יראה' ו'ראיה'.

עיקר הגילוי של הקב"ה שנתאוה להיות לו דירה בתחתונים הוא בבית המקדש, והגילוי הגדול של שכינת ה' במקדש הוא בירידת האש מן השמים רבוצה כארי. ירידת אש זו בדמות אריה רובץ הוא התיקון השלם של שרש ה' בצר'. בעומק ניתן לומר שבחינת ה' ניצוץ' בעולם הזה מגיעה לשלמותה כשירדת אש גמורה מן השמים באופן של 'רבוצה כארי'. כשתאיר ההארה השלמה יחזרו העולמות כולם לעלות מתתא לעילאה, ואז ישוב הקב"ה להתאוות לו לדירה בתחתונים בגאולה השלמה בב"א.

ב.צ-צ-בצר-כלבפידיה מחשבה
מספר שיעור בקול הלשון 34360094

'בצר' בדרגתו הנמוכה במשמעות 'מבצבץ' הוא השרש השולט בתחית המתים הראשונה שבעולם הזה. אולם בתחית המתים שבעולם הבא ישלט השרש העליון של 'בצר' שהוא 'בה-צהר', שמשמעו הארה שלמה וגמורה.

כדי להמתיק הדברים נביא את המובא בספר אלף בינה (לרבנו יעקב אבוחצירה זצוק"ל בעל אביר יעקב) שמסופי תיבות של מילת 'בצר' במילוי (בית-צדי-ריש) עולה המילה 'שית'. כוונת הדברים לפי השגתנו שהמילה 'בצר' שייכת במקורה ל'שית אלפי שנין' שהן מגדירים בעומקם את סיום העולם הזה ותחילת העולם הבא²². כאמור לעיל נכללים בשרש 'בצר' על שתי דרגותיה שתי תחיות המתים, זאת שבסוף העולם הזה שהיא בדרגת 'ניצוץ' - 'מבצבצים ועולים' וזאת שבעולם הבא שהיא מדרגת ההארה השלמה 'בה-צהר'.

'בצר'-רביץ' של קלקול ושל תיקון

כפי המבואר לעיל, שרש 'בצר' הוא גם במשמעות 'רביץ', לעיל הזכרנו רק את המשמעות של 'רביץ' מצד הקלקול שבה "רביץ תחת משאו", כלומר, בהיותה מסמלת את המוות והרביצה במקום אחד מחמת כבדות המשא "כי עפר אתה ואל עפר תשוב" (בראשית ג, יט). רביצה במשמעות מיתה היא דרגת ה'ניצוץ' שב'בצר', שכן 'ניצוץ' כשהוא נופל לארץ הוא נכבה ומת.

אולם עתה נעמוד על המדרגה העליונה שבשרש 'בצר'-רביץ', והיא המדרגה העתידה להתגלות לעתיד לבוא, "לדעת בארץ דרכך" - נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים. רביצה זו היא ההארה העתידה להתגלות לעתיד לבוא. נקודה זו רמוזה בדברי חז"ל (יומא כא, ב) שהאש היורדת מן השמים על המזבח היתה רבוצה כארי. הרביצה המוארת כאן היא דרגת התיקון של 'בצר'-רביץ', 'אריה'

²² כמבואר רבות בכתבי רמח"ל בכמה מקומות.

סוגיות במחשבה

בצר

וכתב ביריעות שלמה (חוברת ו, יריעה ג) וז"ל, יש בחוזק העצמי שני מינים. האחד, על צד ההרכבה, והשני על דבר המזיגה. על צד ההרכבה הוא כשחלקו הדבר שהורכב מהם מדובקים ומקושרים זה בזה, כעין שנמצא מין עץ חזק מחמת שחלקי הרכבתו אדוקות זה לזה ביותר ואינו ספוגי, וכן מיני המתכות הבלתי ספוגי, על זה החוזק הונח שם בצר. ועיקר התועלת על זה מן החוזק נאמר בבחינת הסביבה והשמירה מן ההפסד, שהדבר המבוצר אינו נוח ליכבש ולהתקלקל, עכ"ל.

וזהו סוד צבור, כמ"ש ביוסף תהלות (תהלים, קג, ו) וז"ל, בינונים צדיקים רשעים, ר"ת בצר, עכ"ל. והבן שגנוז בה כח של צבור, כח של מבצר, והבן. ובשורש זהו התוה"ק שבה כלול הכל, וכמ"ש (מכות, י, ע"א) א"ר יוחנן, מנין לד"ת שהן קולטין, שנאמר את בצר במדבר וגו', וכתוב בתריה וזאת התורה. והיינו כי כל אחד מישראל, לעצמו הוא יחיד, אולם כאשר עוסק בתורה, שיש בה ששים ריבוא אותיות כנגד כל ישראל, אזי הוא נעשה כצבור, ולכך דייקא לומדים זאת מעיר בצר שקולטת, והבן.

דברים, ג, ה - כל אלה ערים בצרת חומה גבהה דלתים ובריה. וכתב בספר השרשים (ערך בצר) וז"ל, ענין חוזק, עכ"ל.

וכתב המהר"ל (חידושי אגדות, מכות, יב, ע"א) וז"ל, המישור מיוחד למדת הדין, שהרי כך ענין מדת הדין. וזה שאמר (גבי ערי מקלט, דברים, ד, מג) את בצר במדבר, בארץ מישור. וידוע ענין המדבר, שמתחס למדת הדין, כאשר ידוע. ויורה שם המקום שנקרא בצר מלשון חוזק, כדכתיב ערים גדולות ובצורות, שר"ל ערים חזקות, ואין מתייחס החוזק רק למדת הדין, שכל דין יש בו חוזק, והוא ידו החזקה, וכו'. אבל האמת הוא שאין קליטה מצד מדת הדין החזקה אשר הוא כח אדום (ונקראת בצרה, עיי"ש), רק הקליטה הוא בצר, ואין זו מדת הדין שיש לאדום שהוא יוצא מן השיעור ואינו קרוב אל הש"י, ולכך בצרה אינו קולט, עכ"ל.

ובפשטות היא עיר בצורה חזקה ושמורה, ולכך היא שומרת על מה שיושב בתוכה, וכן מגינה על הרוצח בשגגה, כי מהות עיר כזו היא שמירה, והבן. ועיין ביאור נוסף בשפת אמת (מסעי, תרל"א).

מדור
רל"א
שערים

צירוף

ב-צ / ב-ר / צ-ר

ב-צ

לפי הארת השורש. וכן לבוש העשוי מבוץ, בצ - ו, פשתן, שגדל בד בבד. אולם בלבוש בוץ משובץ כל חוט כראוי, ונגלה יופיו של בוץ. והארה זו בחינת צהוב, צב-הו, בחינת "צהבו פניו", צהוב הארה.

והיפך כן הוא הגלות, ונעשה ע"י נבוכדראצר, אותיות צב בקרבו, שבא לבטל יציבות זו, וניתוק בנ"י מארצם. והוא בחינת חצב דקלקול, חצב, ח-צב, מנתקם מן מקום יציבותם. ודבר המבעבע אינו יציב, בצ - ע.

והבן שיש יציבות מכח הארת השורש כנ"ל, ויש יציבות מכח דבקות בארעא, בחינת "והארץ לעולם עומדת". והוא בחינת רבץ, ר-צב, שרובץ ודבק בארעא. וכאשר בוצרים הפרי, הפרי מתנתק ממקום יציבותו, בצר, בצ - ה. והוא בחינת מצבה כמ"ש אצל יעקב ועוד, שענינה לקבץ את כל החלקים מצד קביעות בארעא. וזוהי מצבה שנותנים ע"ג המת, לקבץ כל חלקי חייו שנתפזרו בארעא. וזהו בחינת בצר, בצ-ק, שתחילה יש מים וקמח, וכל גרגיר בקמח עומד לעצמו, אולם ע"י תערובת במים ולישה נעשב בצר שמצרף את כל החלקים יחדיו. היפך בצע, צב-ע, שמחלק הדבר לחלקיו.

ושלמות הארה זו מתגלה במשכן שנעשה ע"י בצלאל, צב-לאל, כלומר מצורף ע"י התקשרותו לאל, אליו ית"ש. ויתר על כן מתגלה בא"י שלמטר השמים תשתה מים, היפך בצורת, שנתנתק ממקורו. וכח זה יכניע את שרו של עשיו שעתיד לבא מבצרה, כמ"ש מי זה בא מבצרה וגו', ואזי יתגלה "צבי ואתרעי בן", ויתגלה היציבות השלימה. והוא ע"י חיבור הוי"ה-אדנות גימטריא צב עם הכולל.

שרשי התיבות המרכיבות מאמר זה: אבצן, אצבע, קבץ, רבץ, **בצע**, **בצר**, **בצרה**, **בוץ**, **בץ** (ביצה), כלשאצר, **עצב**, **צבא**, **צבאות**, **בצורת**, **בצל**, **בצלאל**, **בצק**, **חצב**, **נצב**, **יצב**, **מבצר**, **מצבה**, **צבי**, **נבוכדראצר**, **קצב**, **צהוב**, **בוץ**, **יעבץ**, **שבץ**, **צבעון**.

עיין רש"ר הירש (נשא, פ"ז פסוק ג' ד"ה עגלת צב) "צב" קרוב אל סבב, והוא מורה כנראה על מחיצות המקיפות את חלל העגלה והמגינות על האנשים או על החפצים שבעגלה, עכ"ל. וזהו צורת בצל, בצ - ל, מחיצות המקיפות. ובעומק נקרא כן מלשון נצב, עומד על עמדו, כמ"ש (בראשית לב, ז) "והנה קמה אלומתי וגם נצבה". ויתר על כן עומד בקומתו, וכך אמרו בזה"ק (פנחס, רמב, ע"ב) והנה קמה אלומתי וגם נצבה, דכך תפילה מעומד. וכמ"ש רש"י שם, קמה אלומתי, נזקפה, וגם נצבה לעמוד על עמדה בזקיפה ועי"ש בשפתי חכמים, וגם נצבה, לעמוד כן תמיד כן על עמדה בזקיפה. והוא בחינת מבצר, עומד על עומדו בתוקף.

ומהות עמידה בזקיפה הוא התקשרות לשורש העליון, וכיון שנקשר לשורשו העליון ע"י כן שורשו העליון אוחזו, ודין גרמא ליה לעמוד תמיד בזקיפה. וזש"כ (שם כח, יב) והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, וגו' והנה ה' נצב עליו, וגו'. והיינו מוצב ארצה, לתתא, וראשו מגיע השמימה נקשר לשורשו העליון, ומכח כך נצב ארצה. ולכך מיד כתיב והנה ה' נצב עליו, והיינו שנגלה שורש הכל ה' ית"ש שמכחו הוא נצב ועומד תדיר. והוא בחינת אצבע צב-אע, שע"י אצבע מחוי לשורשו כמ"ש בשלהי בתענית שכל אחד מראה באצבעו ואומר זה ה' קוינו לו, והיינו שע"י נקשר לשורשו, ואזי ה' נצב עליו. והוא בחינת שם צבאות, שהוא ית"ש נצב על נבראיו. והוא בחינת ביצה, צב-יה, כי הנולד הגמור באפרוח נעשה בריה לעצמו ונבדל משורשו, אולם הביצה אינה ולד גמור ועדיין לא נתנתקה משורש מקורה המולידה. ושורש הכל הוא בחינת רצון, ונקרא בארמית צבי, רצה, כי הרצון על ידו הכל ניצב, כפי גדרי הרצון. וכאשר הרצון מתפשט לתתא, רצון-רץ, נעשה לתתא פרוד, בחינת רצ-צר, הפרטים נעשים כצרות זו לזו, ובה מושרש בהם עומק הפרוד. אולם מכח הארת הרצון, "צבי" נעשה קיבוץ קבץ, ק-צב. והוא אור הגאולה, מקבץ נדחי עמו ישראל, וזהו בחינת בצר, בצ - ק, צירוף כל חלקי העיסה יחדיו. ואזי נעשה בחינת משכבת, שיכוץ, שבץ, ש-צב, שכל אחד מן הפרטים שנקבץ מסתדר ועומד ומשובץ במקומו,

ב-ר

וזהו בער, אש בוערת, מחד יש בה אור, אולם מאידך נעשה אפר, פרוד.

והבן שבחינת פירוד גמור, הוא בחינת גלות לד' כנפות הארץ כנ"ל, וזה בחינת נבוכדראצר, נבזוראדן והדומים להם שיש בהם אותיות בר, שורש לגלות. משא"כ בחינת תערוכות הוא בחינת סנחריב שבלל את האומות יחדיו וערבבם. ונקרא כן כמ"ש חז"ל שסיחתו ריב. כי יש כח דיבור באדם, דבר, ד-בר. וכאשר זהו דיבור עליון הוא בבחינת "פתח פיך ויאירו דבריך", בחינת ברירות, וזהו הדיבור שמוציא פרי המחשבה והרצון לבר, לחוץ, וע"ד כלל לזולתו. אולם בדיבור יש תערוכות של כ"ב אותיות. וכאשר נופל לקלקול נעשה עירוב דקלקול בחינת סנחריב, שסיחתו שיחה - דיבור של ריב. וכל זאת מכח דעת המתגלה בפה, דעת-ערוב דקלקול. והנה כתיב "דבר מלך שלטון", מכח הדיבור שולט על אלו שלבר ממנו. ושם נעשה שורש הריב, חלוקת המלוכה, בין ירבעם ורחבעם שיש בשמותם אותיות רב.

והנה כאשר מתגלה בחינת קלקול נעשה ריב, בשורשו הוא בחינת שרב, ש-רב, ריבוי הארה מעל גבולות הכלי. אולם כאשר זו הארה דתיקון הוא בחינת אברהם, בר-אהם, שנאמר עליו מי האיר ממזרח צדק" ועל הארת חמה דתיקון נאמר כצאת השמש בגבורתו, גבר, ג-בר. אור מכורר, ויציאה לחוץ בשלמות.

שרשי התיבות המרכיבות מאמר זה: טבור, ירבעם, רחבעם, דרבן, חברון, נבוכדראצר, מכבר, נבזוראדן, סנחריב, עכבר, קרבן, רגב, בחר, אביר, אביתר, אבנר, אבר, אברהם, ברכה, עבר, חרב, קבר, ארבה, ארבע, רעב, שבר, חבר, באר, בור, בכור, ברית, בקר, ברד, ברח, בשר, גבר, גיבור, כגר, דביר, דבר, דיבור, בהיר, בחור, בחירה, חרבה, בכורים, בלאשצר, עבר, עבירה, עיבור, בעור, בער, בצר, בר, קרב, ברה, ברור, ברזל, רבקה, רחוב, בריה, ברי, ריב, ברנע, ברק, בתר, גביר, דבורה, כרובים, מבצר, מבשר, עברי, ערב, ערבה, ערבון, קרב, רחב, ארב, בישר, מדבר, עורב, זרובבל, צבר, רכב, כביר, מערב, ראובן, רבבה, רבע, רהב, רקב, חורב, חרבונא, שרב, שרביט, בהרת, בירה, בסר.

ברית, בר-ית. וברית היינו חיבור מכורר, בר לשון ברור, בהיר, בהרת. והוא בחינת - בחור, בר - וח, לשון ברירות, מובחר. וכן בכור, בר - כו, יש בו דין יכיר, ברירות. ובבחינת מקום זהו בירה, בר - יה, בית מכורר ומובחר. ומקום הברית, אות ברית קודש במקום רגליו של אדם, הנקראים "לבר מגופא", כנודע, לחוץ. בר-חוץ. ותחילתו של אות ברית קדש בטבור כנודע. טבור, טו-בר. ושם נתגלה כח ההתפשטות וההרחבה באדם, הנקרא ברכה מלשון הברכה, המשכה. ברך- ברך. וכאשר המשכה זו טהורה, אזי זהו בבחינת "אור זרוע לצדיק", "ברה כחמה", ברה לשון ברור. וזהו ברק, בר-ק. כי התערוכות יוצרת החשכה, והברירות אורה. ובשורש הוא אור ובהתפשטותו מים (בחינת אמ"ר, אור, מים, רקיע), וזהו באר. לשון ביאור, ברור אור, ולשון באר מים. באר, בר-א. וכן בור מים, בור, בר-ו. ואזי מטיפה זו נעשה עובר במעי אמו, עובר, עו-בר. והולד הנוולד בראשונה נקרא בכור, בר-כו. ועיקר גילוי זה נמצא אצל רחל - יוסף, בשורש, והתפשטותה של רחל - בלהה, ר"ת ב"ר. (והשורש ברבקה, בר-קה) וכן אצל ראובן שהיה בכור. ראובן בר-און. ופעמים טיפה זו אינה נקלטת באם ונעשית טיפה מסרחת, רקבון, רקב, בר-ק, היפך ברור. וכן אצל כל אדם בסופו שבא אל מקום קבורתו, קבר, בר-ק. וזהו בחינת בסר, בר - ס, היפך הבר, ברור, ישנו סיתום. בר - סתום.

והבן שבפנימיות הכל מאוחד, וכאשר יוצא לבר, לחוץ, נעשה ריבוי. וזהו בר-רב, לשון ריבוי, וזהו לשון רבבה, מנין ריבוי הגמור. וכן פירות המחוברים לקרקע, סדנא דארעא חד הוא, ומחבר כל הפירות, וכאשר נבצרים, נעשה ריבוי, בצר, בר - צ. וכאשר ח"ו מתגלה ניצוץ הרע שבו, נעשה מכך ריב, רב-י. והוא בחינת עבירה, רב-עיה. וכח המפריד נקרא חרב (היפך חבר, חיבור), רב-ח. וכאשר זהו בתיקון זהו בחר, בוחר בטוב ומפריד הרע. והבן שיש בחינת פירוד גמור, והוא בחינת שבר, ש-בר. ועיקרו התפזרות לארבע כנפות הארץ, ארבע, רב-אע. והיפוכו חבר, ח-בר, שמחבר כל החלקים, והוא מקום קבורת האבות, חברון. וכן בריח, בר-חי, שמבריח מן הקצה אל הקצה ומחבר כל הנפרדים. והוא בחינת צבר, בר-צ. ויש בחינת פרוד ע"י תערוכות במקום אחד ועי"ז נפרדו חלקיו. תערוכות, ערב, רב-ע. וזהו בהרת דקלקול, בר - הת, מראה חמה עמוקה מן הצל, תערוכות של אור וחשך, אור וצל דקלקול.

צ-ר

מתפשט לזולתו. וזהו בחינת רצון, רצון, בבחינת "רצוי אחיו", רוצה ומצורף לאחיו. וזהו פרץ, פ-רץ, שע"י הפירצה נעשה ריצה והתפשטות לזולתו.

וזהו חצוצרה, חצוה-צר, שנועד לאסוף המחנה, לעשותם צרורים זה עם זה. ועיקר בחינה זו שכל העם צרורים זה עם זה הוא בארץ ישראל, ארץ, א-רץ, ושלמות דיניה כאשר רוב ישראל עליה, היינו שצורת בקרבה את רוב ישראל.

וכאשר מצורפים כל החלקים יחד, זהו בחינת צור, צ-ו, ונעשה בחינת חוזק ותוקף. ויתר על כן, הפיזור שורשו בחשך, כי בחשך נראה הכל כנפרד. אולם באור נראה ונגלה צירוף הדברים, בבחינת משיכיר את חבירו. ואזי באור כאשר מצורפים החלקים נעשה בחינת יצהר, יה-צר.

שרשי התיבות המרכיבות מאמר זה: אוצר, אליצור, אצר, עצר, רבץ, חצר, רצח, בצרה, חצור, חצוצרה, מצער, חרץ, בלטשאצר, מערצה, מצור, צהרים, צואר, מרצע, עצרת, פרצות, צמר, צנור, צוער, בציר, בצר, צרור, צפרדעים, צפרן, תרצה, חצרוני, רצון, ברצי, יצר, מבצר, מלצר, יצהר, יצהרי, מצרים, מרצע, פצר, מצר, מצור, צור, פרוצה, פרצי, צרעה, צרעת, צרפים, צפירה, צריח, קציר, קצר, רחצה, צרר, קוצר, חצור, חצוצרה, חצרון, רצוץ, רצפה, נבוכדראצר, נצרת, עריצים, צופר, מצור, צחר, ציר, ציער, צירם, צור, צפור, רצוי, שנאצר, רצוץ, צפיר, רצע, רצף, שראצר, חצור, חצוצרה, חציר, חצון, חרצבות, צרף, יצחר, חצרמות, כצר, כצור, עצר, ששבצר, נבוכדנאצר, נצר, צור, פדהצור, מצור, צוריאל, צורישדי, צורף, צוער, צהר, צמרת, צנתרות, צחר, צורי, צרויה, צרוע, צפר, צעיר, ציר, צרף, צרפת, צרור, צר, צער, רצון, צרר, צרח, צרבת, ערוץ, רחץ, רצין, פרץ, צרי, שרץ, הרצוץ, ארץ, חרוץ, רצוא, רחץ, חרץ, שרץ, פריץ, פרץ, עריץ.

צואר, צר-או. ונקרא כן מפני שהוא המקום הצר ביותר בקומת אדם. וזהו צר, לשון צמצום. והוא מהות צינור, צר-יון, כי דרך הצינור להיות דק וצר, היפך נהר, רחובות הנהר, היפך צר רחב.

וזהו צורה, כי החומר מצד טבעו מתפשט, והצורה מצירה את גבולות החומר ומצמצמת אותו, בבחינת קצר, ק-צר. וזהו מצורע, צרעת, צר-עת, כי המצורע מצומצם מלבוא אל המחנה, ומסולק ומצומצם משלוש מחנות. וכן עבד נרצע, רצע, רצ-ע. כי ע"י שנרצע נעשה משועבד תחת ידי אדונו בצמצום ואינו יוצא לחפשי. ובבחינת נפש זהו רצוץ, רצ-וץ, נפש כנועה. וכן רבץ, רצ-ב, כנוע על מקומו. והיפוכו בצר, ב - צר, נעתק ממקומו.

וצמצום בבחינת מקום, זהו מבצר, מב-צר, שעושה חומה סביב ומצמצם את גבולותיו. וכן חצר שסביב הבית, חצר, ח-צר, היא גבולות התפשטות הבית. וכן עיר מקלט אחד מהם הוא בצר, ב-צר, כי עיר מקלט הוא מעין מבצר שאי אפשר לו לצאת ממנה עד מות הכהן הגדול.

והצמצום הגמור בנפש הוא רציחה, רצח, צר-ח. ולכן יש אותיות צר בנבוכדנצר, וכן בלטשאצר, על שם היותם רוצחים. והדרך לרצוח בדבר צר וחד. וכן יש כח בפה להרוג, כמ"ש אצל משה הלהרגני אתה אומר. ומעין כך מספר לשון הרע הורג שלשה, והוא בחינת צפור, כמ"ש חז"ל, צר-פו. ודיבורו בבחינת חרצובות לשונו. חרצב, חב-צר. ובתיקון מתהפך, כמ"ש נצר לשונך מרע, נצר, נ-צר (והיפך צרח, צר-ח), והיינו שמצמצם פיו מדיבורו ושותק. וצמצום חלקי הוא בבחינת צעיר, צר-עי, כי הצעיר עדיין מצומצם ואינו נתפשט בהתחברותו לאנשי העולם.

והיפך דבר צר שהוא עומד לעצמו ולכך בלתי מתפשט לזולתו, יש בחינת צרור, היינו חיבור חלקים קטנים וצרים, צר-ור. בבחינת חיבור פרוטה לפרוטה, שע"ז כתוב וצרת הכסף בידך. וזהו צרוף, צר-וף, מצרף החלקים. והכח שמצרפם הוא היפוך צר לרץ, צר אינו מתפשט לזולתו, רץ

מדור קבלה

בלבביפדיה קבלה

בצר

מילון ערכים בקבלה

בצר

בלבביפדיה קבלה

בצר

בשערו, עכ"ל. והיינו תנועה מעגלית. ועיין נגעים (פ"א, מ"ה; פ"י, מ"ב).
ובצר שהוא מערי מקלט שבגלעד, גל-עד.

יושר

כתיב (יהושע, כ, ח) בצר במדבר "במישר" וגו'.
וכתב במהר"ל (חידושי אגדות, מכות, יב, ע"א) וז"ל,
והכתוב הוא מכאן כי העיר הזאת היא במישור
ושווי, עכ"ל, עיי"ש.

שערות

בצר במילוי עולה אלה אלופי אדם למשבתם
(בראשית, לו, מג). ובמלכי אדום כתיב (שם, שם, לג)
וימלך תחתיו יובב בן זרח מבצרה. וכן כתיב
(שם, מב) אלוף מבצר. וכתב במלבי"ם (ישעיה, כה,
יב) וז"ל, שנקראת בשם בצרה, על שהיתה עיר
מבצר, עכ"ל.

ועל שרו של עשו כתיב (ישעיה, לד, ו) זבח לה'
בבצרה. ואמרו (מכות, יב, ע"א) אמר ר"ל, שלש
טעיות עתיד שרו של רומי לטעות, דכתיב
מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה, טועה
שאנה קולטת אלא בצר, והוא גולה לבצרה,
עיי"ש. ועיין ע"ז (נח, ע"ב) שבצר מא"י, ובצרה
חול"ה הוה. ועיין אמרי אמת (בראשית, תרס"ז,
בתחילתו).

אזן

כתיב (בראשית, יא, ו) ועתה לא יבצר מהם כל
אשר יזמו לעשות, הבה נרדה ונבלה שם שפתם
אשר לא ישמעו איש שפת רעהו.

חוטם

אף, בולט, בחינת תוספת, כנודע. והיפוכו
חסרון. ושורשו תרי נוקבי דפרדשקא, נעשה
בו חסרון נוסף, ב' נקבים. ותרגום לא תגרעו
ממנו (שמות, ה, ח), ולא תבצרן מיניה.

אור א"ס

א"ס בבחינת לא יבצר ממנו כל אשר זמם
לעשות, היפך מ"ש בקלקול בדור הפלגה
(בראשית, יא, ו), וכדלהלן.

צמצום

בצר, ב-צר. וצמצם, צם-צם, ודו"ק. ויש
עיר מבצר הנקראת "צר" (יהושע, יט, לה). וכתב
הרד"ק (ספר השורשים, ערך בצר) שי"א שמלת בצר
מלשון צר, אות ב' שבראשיתה אינה תוספת
אלא עצמית. וכתב בצמח צדיק (ואתחנן) וז"ל,
בצר במדבר, שיהיה תמיד בצרה וצער על
הרמ"ח אברים שהוא כמנין במדבר, עכ"ל,
עיי"ש. וכתב ביריעות שלמה (חוברת ד, יריעה ד)
וז"ל, ו"בצור", הוא על דרך רחוק מלשון בצר
לי אקרא (תהלים, יח, ז), עכ"ל. וכתב שם (חוברת יא,
יריעה י) וז"ל, מלת בצר, שנראה לפום ריהטא
שהוא ג"כ מלשון חסרון, כמו ועתה לא יבצר
מהם (בראשית, יא, ו), ולא יבצר ממך מזימה (איוב,
מב, ב), אבל באמת הוא לשון מניעה וסגירת
דבר, מושאל מן מבצר וערים בצורות. ור"ל
שנבצר הדבר ונסגר מבלי שיכולין לבוא אליו
כסגור במבצר שאינו יכול לצאת, עכ"ל, עיי"ש.

קו

תקוה עד כדי בטחון. וכתיב (דברים, כח, נב)
חמתך הגבהת והבצרות אשר אתה בטח בהם.
וכתיב (ישעיה, כד, ד) כי היית מעוז לדל מעוז
לאביון בצר לו מחסה מזרם צל מחרב וגו'.

עיגולים

חומה סביב. וזהו עיר מבצר, חומה סביב,
כמ"ש (דברים, ג, ה) ערים בצרת חומה גבהה.
וכתיב (ירמיה, ו, ט) השב ידיך כבצור על סלסלות,
ופרש"י (שם) וז"ל, החוזר והולך בכרם ומשיב
ידו לבקש העוללות, ובלשון חכמים מסלסל

פה

כתיב (בראשית, יא, ו) הם עם אחד ושפה אחת לכלם וזה החלם לעשות ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות, הבה נרדה ונבלה שם שפתם וגו'.

עינים - שבירה

כתיב (ישעיה, יז, ג) ונשבת מבצר מאפרים. וכתיב (ישעיה, לד, יג) וחוח במבצריה. ופירש באברבנאל (שם) וז"ל, כארץ החרב והשממה, עכ"ל.

וכתיב (חבקוק, א, יג) בבלע רשע צדיק, ר"ת בצר. ומלך יובב בן זרח מבצרה, בא אחר מלך "בלע", ודו"ק. וכתב הרמח"ל (אדיר במרום, מאמר ביאור ז' מלכין) וז"ל, והנה ז"ס בצר ובצרה, כי בצר הוא בחינת התולעת הנמשך מן ההעלם הזה, והוא עתיד לישאר, והוא מציל את בנ"א החוטאים בשוגג מפני שליטת הס"מ עליהם, בסוד התיקון היוצא סוף סוף מזה. אך בצרה הוא בחינת הרע עצמו הנמשך מן ההעלם הזה הצריך ליאבד וכו'. וכבר שמעת שעקר חטאו של ס"מ הוא בסוד בצרה זאת, אך הוא טועה, כי בצר הוא חלק התיקון ולא בצרה, והיא אינה מצלת, עכ"ל, עיי"ש בהרחבה.

עתיק

הנה בצר זכר ובצרה נקבה, ובעתיק וא"א כולו אחד, והוא שורש טעותו של שרו של עשו שהחליף בצר בבצרה. עיין מכות (יב, ע"א).

אריך

אמרו (ב"ב, פא, ע"ב) כר' יוסי בר חנינא, דאמר בצרן ושגרין ביד שליח ומת שליח בדרך, מביא ואינו קורא, מ"ט דכתיב ולקחת והבאת, עד שתהא לקיחה והבאה כאחד, והא ליכא. והיינן ולקחת - נטילה, נוק'. והבאת - נתינה, דוכ'. ובא"א הם כאחד, ודו"ק.

אבא

מואב, מאב, כמ"ש בקרא. וכתב במצודות דוד (ישעיה, לד, ו) וז"ל, בבצרה - היא מארץ מואב, אבל לפי שהעמידה מלך לאדום כמ"ש

וימלוך וכו' מבצרה, לפיכך תלקה עמהם, עכ"ל.

אמא

אם מולידה, ואם מינקת בשדיה. וכתיב (איוב, כב, כה) והיה שדי בצריך

ז"א

בן. ונגלה ו"ק, י"ב גבולי אלכסון, ב"ב שבטים. ובפרט בראובן, רא-בן. ובבנימין, בן-ימין. ועיר מקלט בצר, בחלקו של ראובן. עיין ב"ר (פ"ד, ט"ו).

ו"ק, שש. וכתב באלף בינה (אות ת') וז"ל, דמלת בצר במילוי, בי"ת צד"י רי"ש, ס"ת שי"ת, עכ"ל, עיי"ש. וכן יוסף בחינת ז"א כנודע, בסוד יעקב - יוסף, מידה שישית.

נוק'

נקבה תסובב גבר, שמירה. וכתיב (מלכים, ב, יז, ט) ממגדל נוצרים עד עיר מבצר.

כתב ביריעות שלמה (חוברת ו, יריעה ג) וז"ל, הדבר המנוע הרי הוא כמבוצר בלתי מפורז ומופקר אל הקבלה, עכ"ל. והיינו בלתי מתפעל ומקבל מזולתו, והבן.

וכתיב לגבי קיבוץ הנקבות (דניאל, יט, טו) ולכד עיר מבצרות. ועיין רמח"ל (אדיר במרום, מאמר ביאור ז' מלכין) שביאר שבסוד בצר ובצרה הוא בנוק', עיי"ש.

כתר

אלף. וכתיב (בראשית, לו, מב) "אלוף" מבצר. נזר. וכתיב (ויקרא, כה, ה) ואת ענבי נזירך לא תבצור. וכתיב (שם, יא) ולא תבצרו את נזריה. קוצו של יו"ד, ובקלוקל נעשה "קוצים" וברקנים. וכתיב (ישעיה, לד, יג) וחוח מבצריה. ופירש הרד"ק (שם) מיני קוצים הם. כתר - כרת. וכתב בשערי תשובה לבעל האביר יעקב, וז"ל, בצר, לשון בצירה וזמירה, שהיא לשון כריתה, עכ"ל.

רצון. וכתב ביריעות שלמה (חוברת ב, יריעה ב) וז"ל, בצור, פצור, מלשון יפצר בו ויקח (בראשית, לג, יא), בחלוף האות פ"א לבי"ת, עכ"ל.

חכמה

כתב בקהלת יעקב (ערך בצר) וז"ל, בצר הוא סוד החכמה, שהוא ע"ב קפ"ד ול"ו אותיותיהן, גימט' בצר, עכ"ל, עיי"ש.

בינה

ענב - יין. וכתוב (ויקרא, כה, ה) ואת ענבי נזירך לא תבצר.

ואמרו (תנחומא, נח, יג) ויחל נח איש האדמה ויטע כרם ונתבזה וישת מן היין, אמרו חכמים, בו ביום נטע, בו ביום עשה פירות, בו ביום בצר, בו ביום דרך, בו ביום שתה, בו ביום נשתכר, בו ביום נתגלה קלונו. ונעשית לו הבצירה לצרה.

וכתב ביריעות שלמה (חוברת ו, יריעה ג) וז"ל, שם בציר להוראת אסיפת הענבים, כי שם בציר שם התכלית, והיינו הכנסת פרי הגפן להיותו בצור ומשומר, וכטעם אוצר שיהיה נצור אוגר ואוסף, עכ"ל. והוא בחינת יין ה"משומר" בענביו מששת ימי בראשית.

דעת

אמרו (עירובין, סה, ע"א) אמר רב חייא בר אשי אמר רב, כל שאין דעתו מיושבת עליו אל יתפלל, משום שנאמר, בצר אל יורה. והוא מעין שתה יין (בצר בענבים) אל יורה, ודו"ק.

חסד

כתיב (בראשית, לז, לג) וימלך תחתיו יובב בן זרח מבצרה. ולשיטת האריז"ל זהו מלך החסד, ולשיטת הגר"א זהו מלך הגבורה, כי במלכי אדום, עולם הדין, קדם הגבורה לחסד. מדת גדול. וכתוב (במדבר, יג, כח) והערים בצורות גדלת מאד. וכן כתיב (ירמיה, לג, ג) גדלות ובצורות.

גבורה

אש. וכתוב (מלכים, ב, ח, יא) מבצריהם תשלח באש.

תוקף וגבורה, וזהו בצר, מלשון מבצר, חוזק. וכמו שכתב המהר"ל (חידושי אגדות, מכות, יב, ע"א) וז"ל, בצר במישור - כי המישור מיוחד למדת הדין, שהרי כך ענין מדת הדין, וז"ש את

בצר במדבר בארץ מישור, וידוע ענין המדבר שמתחסר מדבר למדת הדין כאשר ידוע. ויורה שם המקום שנקרא בצר מלשון חוזק, כדכתיב ערים גדולות ובצורות, שר"ל ערים חזקות, ואין מתיחס החוזק רק למדת הדין, שכל דין יש בו חוזק, והוא ידו החזקה, עכ"ל.

תפארת

שמים. וכתוב (דברים, ט, א) ערים גדלות ובצרת בשמים.

וכן שנת בצורת, כמ"ש (ירמיה, יז, ח) שהשמים בצורים כנחשת ואין יורד גשמים.

כנודע, כסף חסד, זה גבורה, נחשת ת"ת. וכתוב (ירמיה, טו, כ) לחומת נחשת בצורה.

ויעקב איש תם בורח מפני עשו שכוחו מבצרה (עיי' ערך קטן שערות), וכתוב (בראשית, כז, מג) בני שמע בקלי וקום ברח לך, בגימט' בצר במילוי.

נצח

למעלה. וכתוב (דברים, ג, ה) ערים בצרת חומה גבהה.

הוד

מטה. וכתוב (דברים, כה, נב) והצר לך בכל שעריך עד רדת חמתך הגבהת והבצרות וגו'. הוד והדר. וכתוב (ישעיה, סג, א) מבצרה זה הדור. וכתב במצודות ציון (שם) וז"ל, הדור ענין פאר ויופי, עכ"ל.

יסוד

נח. וכתוב (בראשית, ה, כט) זה ינחמנו ממעשינו ומעצבן ידינו, גימט' בצר במילוי.

יוסף. וראובן שפתח תחילה בהצלת יוסף, זכה לעיר בצר שתהא עיר מקלט להצלה, כמ"ש (ב"ר, פ"ו, טו) א"ל הקב"ה (לראובן) אתה פתחת תחלה בהצלת נפשות, חייך שאין מפרישין ערי מקלט תחלה אלא בתחומך, הה"ד (דברים, ד, א) את בצר במדבר. ובצר במילוי עולה כתנת יוסף.

וכתב בקהלת יעקב (ערך בצרת) וז"ל, יש לדרוש על יסוד צדיק, בצרת ר"ת בחינת צדיק רקיע תמינאה, כמ"ש בזהר (ויצא, קסב, ע"ב), וז"ש ביוסף (בראשית, מב, כא) אשר ראינו צרת נפשו,

ר"ל נפשו הוא בחינת בצרת, עכ"ל. וכתוב (תהלים, לג, א) רננו צדיקים בה, ר"ת בצר.

מלכות

עניא דלית לה מגרמה כלום. וכתוב (דברים, כד, כא) כי תבצר כרמך לא תעולל אחריך לגר ליתום ולא למנה יהיה.

נפש

שיתופא דגופא, עפר אתה, ויצר את האדם עפר מן האדמה. וכתוב (ישעיה, כה, יב) ומבצר משגב חומתך השח השפיל הגיע לארץ עד עפר. וכתוב (איוב, כד, כד) ושית על עפר בצר.

רוח

בצר, ב-צר, צר בפועל וצר ברוחו. וכתב ביריעות שלמה (חוברת ג, יריעה כג) וז"ל, ברח - מורכב מן בא-רח, דהיינו ביאה ברווחה, שזה שהיה במצור ובמצוק אם במקום צר או בצרה עיונית, יצא משם ובא ברווחה. וההיפך להוראת המבצר, שהענין בא-צר, עכ"ל. והיינו שאין הרווחה כלל. וכתב שם (חוברת ו, יריעה ג) וז"ל, ושמוש "בצר", המורה על החוזק מצד ההרכבה הטובה והדבוק העצום שבין חלקו המורכב, אמר המבחינים אם במבצרים (במדבר, יג, יט), ערים בצורות (שמואל, ב, כו, ו), דהיינו שיש

להם חומות חזקות מדובקות היטב באבנים וסלעים בלתי נוחות להתבקע וליפרץ. לבצר החומה (ישעיה, כב, י), יבצר "רוח" נגידים (תהלים, עו, יג), פירוש, שצריכים הנגידים להתבצר רוחם מפניו, עכ"ל, עיי"ש. וכתוב (בראשית, מא, לח) איש אשר רוח, עולה בגימט' בצר במילוי.

נשמה

הנשמה בחינת בצרון, היפך הגוף שמתכלה.

חיה

בצר, ב-צר. ובתיקון זהו נעשה מצר צרור, הכפלת צר דתיקון. וכתוב (שמואל, א, כב, כט) והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים. וכתב ביריעות שלמה (חוברת ו, יריעה ג) וז"ל, ושרש בצר, יתכן שהוא מורכב מן בא-צר, דהיינו ביאה במיצר, ר"ל צרור ומקושר היטב, עכ"ל.

יחידה

אמרו חז"ל (דב"ר, ב, כב) צרת רבים אינה צרה, צרת יחיד היא צרה. והיינו בצר, ב-צר, היינו צרה של רבים, נעשית מבצר, ואינה צרה, משא"כ צרת יחיד.

מילון ערכים בקבלה

בצר

מלשון בצר, שאין לו הרכבה שלימה, והוא אדרוגיגוס, והוא חשך וצלמות, ותמיד הולך "לאחור ולא לפנים", עכ"ל. ודו"ק לאחור ולא לפנים.

ועוד נראה שעשו - אדום, הוא נקרא מלשון שעשוי וגמור, והיינו שלמות של אדום, שלמות של דמיון, ודו"ק. וזהו שמזרעו של אדום, יוצא יובב בן זרח מבצרה, לשון בציר, חסרון, שאין בו שלמות, היפך עשו, עשוי וגמור, שלם.

ועוד עשו איש "שעיר", והוא שורש מפקיעי שערים, והם גורמים שהיוקר יאמיר (עיין מהרש"א, סוטה, יט, ע"ב, ד"ה בעקבות משיחא). וכתב הרד"ק (ירמיה, יד, א) וז"ל, הבצרות - ופירושו יוקר המאכל, והוא הרעב, ובמשקל אחר, ובשנת בצורת, והוא מלשון לא יבצר מהם ענין מניעה, כי הרעב מפני מניעת גשמים, ובאמרו בלשון רבים "בצרות", ר"ל יוקר מעות ויוקר פירות, עכ"ל. והבן מאוד שמכח עשו - אדום, יש מפקיעי שערים, ויש מניעת גשמים. עיין ב"ב (צ, ע"ב). ומגילה (יז, ע"ב).

כתב בלקוטי הש"ס (פירוש ואלה המלכים מהאריז"ל) וז"ל, יובב בן זרח מבצרה, יובב היינו גבורה, שהוא לשון יבבה, כלומר תרועה. בן זרח, הוא חסד, כי זרח גימט' אריה חסד חד, מפני שלא נתקן כי נשבר, מבצרה היא בינה, מלשון בצר פקדון, מבצרה, ה' עילאה, דהיינו בינה, עכ"ל. וכן כתב בעמק המלך (שער עולם התהו, פרק נא).

וכתב בקהלת יעקב (ערך בצר) וז"ל, בצר הוא סוד החכמה, שהוא סוד ע"ב קפ"ד ול"ו אותיותיהן, גימט' בצר. וזהו סוד (ישעיה, כו, טז) הוי"ה בצר פקדון, ר"ל שם הוי"ה הוא בצר בגימט' (כנ"ל), וזהו ע"י שאנו ממשיכין אותו אל בחינת אחורים, שהוא גימט' פק"ד, וזהו פקודך. וזהו סוד (ישעיה, ס, ט) בכל צרתם לו צר, עמו אנכי בצרה, כי ע"י שאנחנו נזורין אחר, אזי כביכול צריך להתלבש בשמות שהן אחורים להיטיב לנו, ואז הוא גימט' צר עם ד' אותיות, גם גימט' בצר. וז"ש הוי"ה בצר, גימט' ב' צר, וזהו ע"י שפקדון, שהמשכנו אותך אל בחינת קפ"ד, והבן, עכ"ל.

וכתב בילקוט ראובני (וישלח, אות קע, בשם מגיד ישן) וז"ל, נקרא יובב מלשון אוב וידעוני וכו', מבצרה, שהוא קטיגור על ישראל בעת צרתם ופוסק הגשמים, וזש"א הנביא ע"ה על דברי הבצרות. ד"א הוא חסרון שאין בו שלמות,

מדור ארמית

מילון ערכים בארמית
בצר

מילון ערכים ארמית

בצר

וישבו עליו ואמרו שירה. ופירש רש"י (שם) וז"ל, נתבצר - מלשון עיר בצורה (ישעיהו, כז), התקין להון הקב"ה מקום "גבוה", שלא העמיקו כל כך בגיהנם, ולא מתו, עכ"ל. ולדבריו לשון בצר, לשון גובה, כי דרך לעשות המבצר גבוה, שע"ז אפשר לראות כל מה שסביבותיו ועי"ז לשומרו יותר.

אולם בבעל הטורים (במדבר, כו, י) כתב וז"ל, מקום נתבצר להם, כשנתפחה הארץ, נשאר מקום "באמצע", כמו הנס שהוא בראש התורן, כן נשאר מקום כמו תורן, עכ"ל. ומבואר בדבריו כנ"ל, שמבצר הוא אמצע. ולפ"ז נראה שנקרא מבצר מלשון שכל אלו סביבותיו הם כשומרים על המבצר.

וכתב בפע"ח (שער הנהגת הלימוד, פ"א) וז"ל, שנתבצר להם מקום בגיהנם, נתבצר להם ע"ה, בגימט' הגתית, עכ"ל. ונראה שנקרא גתית שצורתו כגת שדורכים בה, שנותנין באמצע זית וכד' דורכים בו, וזהו בחינת בצר, באמצע, כנ"ל.

וכתיב (חבקוק, א, יג) בבלע רשע צדיק, ר"ת בצר, והיינו כי הנבלע נמצא בתוך ובאמצע של הבולע.

בצר בארמית לשון חסרון, כמ"ש (דברים, ד, ב) ולא תגרעו ממנו, ובתרגום, ולא תבצרון מיניה. וביאורו, בצר אותיות בץ-צר. ב-ץ, לשון מבצבץ, בחינת הוספה. והיפוכו צ-ר, צרות, צמצום.

ומצד כך בצר בלשה"ק לשון חוזק ותוקף, והיינו תוספת כח, טפי. וכתב בערוך, ערך בצר, וז"ל, מן הצד ונעשות מבוצרת ב"פ קמא בנגעים (משנה ה), פירוש, מוגברת. סביבות המכה כעיר בצורה (ובפרק י' נגעים, משנה ב) מבוצר ושלא מבוצר, עכ"ל.

ובעומק אף לשון צר, לשון חוזק, וכן נגלה באבן הנקראת צור. והיינו כי בצמצום מכווץ כל כוחו בחוזק, ובמקום להתפשט נעשה צר - מצומצם, אולם חזק, והבן.

עוד בחינה בבצר, כתב ברע"ב (נגעים, ד, ה) וז"ל, שהמחיה צריך שתהא מבוצרת "באמצע" הנגע, כמבצר שהוא באמצע העור, עכ"ל. ולפ"ז ביאור בצר, ב-צ-ר, האמצע אות צ', שהוא שורש מילת אמצע, ואותיות ב-ר, הם סביבותיו, מלבד, מסביב, והבן.

ואמרו (סנהדרין, ק, ע"א) ובני קרח לא מתו, תנא, משום רבינו אמרו, מקום נתבצר להם בגיהנם